

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет міжнародного туризму та економіки
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему

РОЗВИТОК ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ ЗАПОРІЖЖІ

Виконала: студентка II курсу, групи МТЕ-112м
Спеціальності 242 Туризм

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма Туризмознавство

СВИРИДЕНКО Ю. К.

(прізвище та ініціали)

Керівник ШЕЛЕМЕТЬЄВА Т. В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент БАРНА М.Ю.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет Міжнародного туризму та економіки

Кафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Ступінь вищої освіти Другий (магістерський) рівень

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри ТГРБ

Валентина ЗАЙЦЕВА

«___» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

СВИРИДЕНКО Юлії Костянтинівни

(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Розвиток фестивального туризму в місті Запоріжжі.

керівник роботи (проекту) ШЕЛЕМЕТЬЄВА Т.В., професор кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу, доктор економічних наук

затвердженні наказом вищого навчального закладу від 18 жовтня 2023 року № 397

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 01.12.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використано офіційні видання Верховної Ради України та органів виконавчої влади, агенції розвитку туризму України, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, статистичні дані Державної служби статистики України, Департаменту туризму та культури Запорізької міської ради, міжнародних економічних організацій, державні стандарти та норми, монографії, наукові публікації, Інтернет-ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні основи розвитку фестивального туризму. Розділ 2. Аналіз розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжі. Розділ 3. Рекомендаційні заходи щодо розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжі.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

5 таблиць, 5 рисунків

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ШЕЛЕМЕТЬСВА Т.В., професор каф. ТГРБ	01.09.2023	02.09.2023
2	ШЕЛЕМЕТЬСВА Т.В., професор каф. ТГРБ	23.09.2023	25.09.2023
3	ШЕЛЕМЕТЬСВА Т.В., професор каф. ТГРБ	16.10.2023	18.10.2023
Нормо контроль	ГРЕСЬ-ЄВРЕЙНОВА С.В., доцент каф. ТГРБ	28.11-10.12.2023	

7. Дата видачі завдання 1 вересня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	20.08-01.09.2023	виконано
2	Вивчення літературних джерел	01.09-10.09.2023	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну роботу	01.09-01.10.2023	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	01.09-11.10.2023	виконано
5	Виконання першого розділу	01.10.2023	виконано
6	Виконання другого розділу	20.10.2023	виконано
7	Виконання третього розділу	05.11.2023	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	06-09.11.2023	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи	10-11.11.2023	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	12-15.11.2023	виконано
11	Перевірка роботи керівником	16-20.11.2023	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	22-23.11.2023	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної роботи	16-20.11.2023	виконано
14	Подання роботи на кафедру	01.12.2023	виконано
15	Захист кваліфікаційної роботи	15.12.2023	виконано

Студентка

_____ (підпис)

Юлія СВИРИДЕНКО

(ім'я та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис)

Тетяна ШЕЛЕМЕТЬСВА

(ім'я та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 100 с., 5 рис., 5 табл., 14 додатків, 59 джерел.

Об'єкт дослідження – фестивальний туризм.

Мета роботи – дослідження тенденцій розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжі та розробка практичних рекомендацій щодо його розвитку у повоєнний час.

Методи дослідження: індукції та дедукції, метод порівняльного аналізу, метод синтезу, табличний та графічний метод, SWOT-аналіз.

В першому розділі кваліфікаційної роботи досліджено сутність, особливості та типологія фестивального туризму; особливості планування та проведення заходів фестивального туризму у військовий час; досвід розвитку фестивального туризму у країнах де проводилися бойові дії. В другому розділі надано загальну характеристику та потенціал розвитку туризму у місті Запоріжжі; проведено оцінку інфраструктурного забезпечення Запоріжжя для ефективного розвитку фестивального туризму (SWOT-аналіз); визначено проблеми розвитку фестивального туризму у Запоріжжі. В третьому розділі запропоновано практичні рекомендації та перспективні напрямки щодо розвитку безпечного фестивального туризму у повоєнний час; розроблено нового фестивального туру до Запоріжжя.

Одержані результати кваліфікаційної роботи можуть бути корисними для різних зацікавлених сторін, таких як державні органи, підприємства туристичної галузі, органи місцевого самоврядування, туристичні агентства та туристичні компанії.

ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ, ПОТЕНЦІАЛ, РЕГІОН, ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ВІДНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, НОВИЙ ТУР.

АНОТАЦІЯ

Свириденко Ю. К. Розвиток фестивального туризму в місті Запоріжжі. – Кваліфікаційна робота.

У роботі досліджено теоретичні аспекти формування й розвитку фестивального туризму. Вивчено досвід розвитку фестивального туризму у країнах де проводилися бойові дії. Охарактеризовано потенціал розвитку туризму у місті Запоріжжі. Проаналізовано інфраструктурне забезпечення та проблеми розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжя. Запропоновано напрямки розвитку фестивального туризму в Запоріжжі.

Ключові слова: фестивальний туризм, потенціал, регіон, туристична діяльність, відновлення, перспективи, новий тур.

ANNOTATION

Svyrydenko Y. K. Development of festival tourism in the city of Zaporizhzhia. – Qualifying work.

The theoretical aspects of the formation and development of festival tourism are investigated in the work. The experience of the development of festival tourism in the countries where hostilities were carried out was studied. The potential of tourism development in the city of Zaporizhzhia is characterized. Infrastructural support and problems of festival tourism development in the city of Zaporizhzhia were analyzed. Directions for the development of festival tourism in Zaporizhzhia are proposed.

Keywords: festival tourism, potential, region, tourist activity, restoration, prospects, new tour.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ВТО – Всесвітня Туристична Організація

ВВП – валовой внутрішній продукт

див. рис. – дивитися рисунок

див. табл. – дивитися таблицю

ЗМІ – засоби масової інформації

ін. – інше

млн. грн. – мільйон гривень

млрд. дол. – мільярд доларів

од. – одиниць

ООН – організація об'єднаних націй

ПАР – Південно-Африканська Республіка

ПЗФ –природо-заповідний фонд

ПРП – природно-ресурсний потенціал

ПТР – природно-туристичні ресурси

р. – рік

ст. – сторіччя

тис. грн. – тисяч гривень

т. ч. – у тому числі

хв. – хвилина

ЮНВТО – Всесвітня туристична організація

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	12
1.1. Сутність, особливості та типологія фестивального туризму	12
1.2. Особливості планування та проведення заходів фестивального туризму у військовий час	21
1.3. Досвід розвитку фестивального туризму у країнах де проводилися бойові дії	35
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ ЗАПОРІЖЖІ	40
2.1. Загальна характеристика та потенціал розвитку туризму у місті Запоріжжі	40
2.2. Оцінка інфраструктурного забезпечення Запоріжжя для ефективного розвитку фестивального туризму	51
2.3. Проблеми розвитку фестивального туризму у Запоріжжі	57
Висновки до розділу 2	61
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ ЗАПОРІЖЖІ	63
3.1. Практичні рекомендації та перспективні напрямки щодо розвитку безпечного фестивального туризму у повоєнний час	63
3.2. Розробка нового фестивального туру до Запоріжжя	67
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	74
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	77
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи полягає в тому, що в останні роки фестивальний туризм набуває все більшого значення у структурі сучасного туризму. Світова тенденція підвищення інтересу до культурно-пізнавальних та розважальних форм туризму істотно сприяє збільшенню туристичних потоків від цього виду туризму в багатьох країнах, у тому числі й у нашій державі до моменту повномасштабного вторгнення рф. Перспективи розвитку фестивального туризму в Україні пов'язані з його соціальною формою та практично невичерпним ресурсним потенціалом, що необхідно враховувати при розробці та реалізації соціальної доктрини туризму в Україні.

Україна має різноманітні туристично-рекреаційні ресурси, значний потенціал для розвитку міжнародного туризму, а також всі передумови для виходу на ринок туризму на рівні конкурентоздатному з розвиненими країнами. Тим не менш, виділяють множину проблем на цьому шляху, серед яких: соціально-економічні та науково-методичний аспекти.

Істотним у цій ситуації є налагодження ефективної діяльності представників туристичного бізнесу в сфері технологічного забезпечення та маркетингової концепції управління туристичним підприємством, сучасні прогресивні методи та форми стимулювання ринкового попиту на туристичні послуги, а також нові підходи до формування конкурентної позиції підприємства туристичної галузі. Запорукою успіху турагентства на ринку є його вміння оптимально організувати взаємодію всіх елементів цієї системи, забезпечувати втілення інтересів та побажань клієнтів, визначити найбільш ефективний та діяти в обраному напрямку.

Деякі аспекти фестивального туризму та його місце в структурі туризму досліджувалися в наукових роботах таких вчених, як: Грицишин А.Т., Мальська М.П., Білоус С.В., Топорницька М.Я., Трохимець О.І., Зайцева В.М., Шелеметьєва Т.В. Крім цього проблематику класифікації фестивалів вивчали вчені, серед яких: Дехтяр Н.А., Мазур В.С. Так, Шелеметьєва Т.В. та

Трохимець О.І. визначили роль подієвого туризму як важливого елементу в розвитку внутрішнього туризму в Україні, її туристичних дестинацій, залученні споживачів, пошуку інвестицій та поліпшенні локального і регіонального рівнів економіки.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження тенденцій розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжі та розробка практичних рекомендацій щодо його розвитку у повоєнний час.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- охарактеризувати теоретичні основи розвитку фестивального туризму;
- проаналізувати розвиток фестивального туризму в місті Запоріжжі;
- надати загальну характеристику та потенціалу розвитку туризму у місті Запоріжжі;
- запропонувати практичні рекомендації та визначити перспективні напрямки щодо розвитку безпечного фестивального туризму у повоєнний час.

Об'єктом дослідження є фестивальний туризм.

Предметом дослідження є розвиток фестивального туризму в місті Запоріжжі.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення основних завдань дослідження застосовувалися наступні методи дослідження: індукції та дедукції (для характеристики теоретичних основ розвитку фестивального туризму; визначення особливостей планування та проведення заходів фестивального туризму у військовий час; аналізу досвіду розвитку фестивального туризму у країнах де проводилися бойові дії), метод порівняльного аналізу (для загальної характеристики та потенціалу розвитку туризму у місті Запоріжжі; здійснення оцінки інфраструктурного забезпечення Запоріжжя для ефективного розвитку фестивального туризму; визначення ключових проблем розвитку фестивального туризму у Запоріжжі), метод синтезу (для надання практичних рекомендацій та визначення

перспективних напрямків розвитку безпечного фестивального туризму у повоєнний час; здійснення розробки нового фестивального туру до Запоріжжя), табличний та графічний метод (для презентації результатів дослідження особливостей розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжі).

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні видання Верховної Ради України та органів виконавчої влади, агенції розвитку туризму України, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, статистичні дані Державної служби статистики України, Департаменту туризму та культури Запорізької міської ради, міжнародних економічних організацій, державні стандарти та норми, монографії, наукові публікації, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна дослідження полягає в доповненні змісту теоретичних та практичних аспектів розвитку фестивального туризму; виявленні наслідків впливу війни та формуванні пропозицій щодо відновлення розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжі та України загалом.

Практична значимість полягає у тому, що запропоновані пропозиції є корисними для різних зацікавлених сторін, таких як державні органи, підприємства туристичної галузі, органи місцевого самоврядування, туристичні агентства та туристичні компанії. Основні практичні результати отримані в процесі дослідження, включають такі: визначення потенціалу та проблем розвитку фестивального туризму, практичні рекомендації та перспективні напрямки щодо розвитку безпечного фестивального туризму у повоєнний час.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні результати кваліфікаційної роботи були викладені і ухвалені на щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів: «Тиждень науки – 2023» (м. Запоріжжя, квітень 2023 р.), VII Всеукраїнської студентської наукової конференції: «Готельно-ресторанний та туристичний бізнес: реалії та перспективи» (м. Київ, 18 березня 2023 р.), на

Міжнародній науково-практичній конференції «Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства» (м. Запоріжжя, 10 листопада 2023 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань (59 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 100 сторінок комп'ютерного тексту, основний зміст роботи викладено на 76 сторінках. Робота містить 5 таблиць та 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність, особливості та типологія фестивального туризму

Важливою умовою інтеграції України до ЄС є збалансована регіональна туристична політика, яка враховує фізико-географічні, соціально-економічні та геополітичні особливості кожного регіону. Згідно з їхнім аналізом кожна область чи регіон, мають важливий природно-ресурсний потенціал та збережені етнічні та релігійні традиції, які формують туристичну привабливість досліджуваної території. На цьому тлі розвиток різних видів туризму є важливим важелем для економічного та соціального розвитку регіону.

У сучасному світі туризм є найбільш швидкозростаючим сектором світової економіки. Важливою особливістю цього сектору економіки є те, що він сприяє розвитку ринкових відносин, створює нові робочі місця, сприяє міжнародному співробітництву та залучає людей до вивчення історичної та культурної спадщини. Загалом, кожна країна, місто та регіон намагається зробити свої туристичні атракції якомога популярнішими [2].

Одним з таких прикладів є фестивальний туризм. Фестивальний туризм в основному асоціюється з костюмованими вечірками та карнавалами. У багатьох випадках мета поїздки на фестиваль пов'язана саме з цією подією. Фестивалі характеризуються своєю ексклюзивністю, унікальністю, веселістю і регулярністю. Якщо туристи з нетерпінням чекають на фестиваль і переконані, що на ньому буде цікаво, це означає, що і сама подія буде успішною, і імідж спонсорів та організаторів підвищиться. Саме слово «фестиваль» перекладається з французької як свято або насолода. Це свято за участю публіки, де випробовуються музичні, циркові, естрадні, театральні та інші мистецькі досягнення. Як вид культури, освіти, подій та розваг фестивальний туризм робить значний внесок у працевлаштування та

залучення професіоналів багатьох спеціальностей, які наразі не входять до переліку високооплачуваних та заможних у нашій країні [21].

Поняття «фестивальний туризм» або «фестивальні тури» все частіше з'являється в переліку пропонованих туристичних послуг і приваблює все більше користувачів.

Передумовами розвитку фестивального туризму в Україні є зовнішні та внутрішні чинники. Основними внутрішніми факторами є: інфраструктура та технічне забезпечення, сезонність, промоція місцевих ремесел та творчих етнічних груп, діяльність суб'єктів туристичної діяльності, підвищення обізнаності споживачів та зміна смаків, зростання ролі ЗМІ в рекламі, популяризація масових культурних заходів та цільових етнічних фестивальних турів, наявність кваліфікованих кадрів та посилення ролі координації туристичної та культурної діяльності. До зовнішніх (екстернальних) факторів належать історико-географічні фактори, етнографічні фактори, економічні та соціально-демографічні фактори, демографічні фактори, інформаційно-інтеграційні (принципи глобалізації та збереження етнокультурного розмаїття), екологічні фактори та правові фактори [18].

Далі проаналізуємо фактори, що впливають на розвиток фестивального туризму. На основі джерел з фестивального туризму можна виділити шість основних груп факторів (див. рис. 1.1). Більш детальна класифікація туристичних турів представлена в Додатку А.

- соціально-економічні фактори;
- демографічні фактори;
- політичні фактори;
- соціально-психологічні фактори;
- культурно-історичні фактори;
- матеріально-технічні фактори [6].

соціально-економічні фактори	• характер соціально-економічної системи, матеріальний добробут, трудова активність, кількість і структура вільного часу, культурний рівень, рід занять і структура освіти;
демографічні фактори	• до них відносяться чисельність населення, особливості його розміщення, статеві-вікова структура;
політичні фактори	• стабільність внутрішньої політики і зовнішніх відносин; розширення і співпраця в міжнародних політичних, економічних, наукових і культурних зв'язках; спрощення паспортної та митної систем; державна соціальна політика;
соціально-психологічні фактори	• вплив традицій та існування певних поведінкових стереотипів, релігія, особистий престиж і соціальний статус, інформація та реклама;
культурно-історичні фактори	• відображають багатство матеріальної та духовної культури народу;
матеріально-технічні фактори	• визначаються рівнем розвитку техніки і технологій у таких сферах, як транспорт, будівництво, зв'язок, засоби масової інформації, комунальне господарство, торгівля, виробництво продуктів харчування та напоїв

Рис. 1.1 – Групи факторів фестивального туризму [6]

Підсумовуючи, можна сказати, що ці групи факторів можна охарактеризувати в основному позитивно, як такі, що сприяють розвитку фестивального туризму. Однак, необхідно також звернути увагу на фактори, які обмежують і навіть перешкоджають його зростанню. Соціально-економічні фактори, такі як інфляція, зростання злочинності та безробіття, кризи, порушення умов торгівлі та погане планування використання природних і трудових ресурсів, є факторами, що стримують фестивальний туризм.

Фестивальному туризму притаманні всі ознаки туризму. Фестивальний туризм давно перебуває на перетині пізнавального, рекреаційного та етнографічного туризму. Не виключаючи можливості знаходження спільних рис з іншими видами туризму, цей вид має свої унікальні характеристики, які

дозволяють виділити наступні сім ознак фестивального туризму:

- коротка тривалість подорожі (в середньому 3-5 днів);
- чітко визначені просторові межі (місця проведення фестивалів);
- інтерес до фестивалів та свят зростає останніми роками;
- існує чітка історія розвитку фестивалів;
- існує зв'язок з іншими видами туризму;
- розроблена система категоризації цього виду туризму [22].

Фестивальний туризм (тематичний туризм, подієвий туризм) – це вид туризму, де головною метою є події. Унікальні тури, які поєднують традиційний відпочинок з участю в одних з найбільш видовищних подій на планеті, поступово набувають популярності.

Подієвий туризм пропонує чудову атмосферу свята, унікальні можливості для відпочинку та незабутні враження. Найважливішою особливістю подієвого туризму є те, що він сповнений яскравих і неповторних моментів. Цільовою групою для тематичного туризму є заможні туристи з доходами вище середнього та компанії, що складаються з кількох пар.

Фестивальний туризм – це короткі (менше тижня) пізнавальні поїздки, переважно раз на рік, для відвідування певної події (музики, культури, релігії, спорту або популярних розваг) [9].

Сутнісна класифікація фестивального туризму має на меті встановити загальні принципи та закономірності формування діяльності. З цією метою було розглянуто весь спектр елементів, за якими можна класифікувати фестивалі, визначено найважливіші з них та надано змістовну інтерпретацію для всіх можливих досліджуваних класифікацій. Далі варто відобразити типологію фестивального туризму (див. рис. 1.2).

На практиці передбачається, що до етнічних свят відносяться:

- різноманітні свята, пов'язані з язичницькими віруваннями (африканські свята, Івана Купала, Маланка);
- святкування християнських обрядів та свят (Масляна);

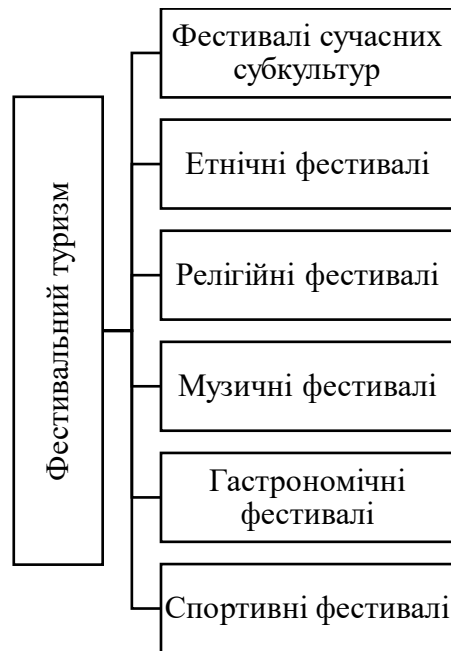

Рис. 1.2 – Види фестивального туризму [9]

- фестивалі, які виникли в дохристиянські часи, але були дещо видозмінені релігійними впливами і набули християнського статусу (Венеціанський карнавал);
- святкування Нового року в різних країнах;
- сучасні «колективні» народні свята (німецький фольклор) [3].
- До релігійних свят належать:
- свята, пов’язані зі світовими релігіями (християнство, буддизм, іслам);
- фестивалі, пов’язані з етнічними релігіями (іудаїзм, зороастризм, індуїзм);
- фестивалі, пов’язані з місцевими віруваннями (тотемізм, фетишизм, чаклунство, віра в духів предків тощо).
- Музичні фестивалі включають:
- фестивалі (концерти) етнічної музики;
- фестивалі (концерти) класичної музики;
- фестивалі (концерти) сучасної музики [12].

- Фестивалі сучасних субкультур включають:
- фестивалі та паради представників нетрадиційних сексуальних орієнтацій;
- фестивалі кохання;
- фестивалі різних субкультур (наприклад, хіпі, панк, рок);
- кінофестивалі;
- фестивалі (покази) сучасної моди.
- Гастрономічні фестивалі включають:
- фестивалі, пов'язані зі збором врожаю (фестивалі винограду);
- фестивалі, пов'язані з певними національними кухнями (фестивалі сиру і тофу);
- фестивалі, присвячені певним напоям (Октоберфест); Фестиваль молодого вина (Грузія).
- До спортивних фестивалів відносяться:
- фестивалі спортивних подій (відкриття та закриття Олімпійських ігор);
- організація різних чемпіонатів (наприклад, чемпіонат світу з футболу, чемпіонат світу з хокею) [30].

Цільовою групою фестивального туризму є туристи (екскурсанти, відпочиваючі) з особистими культурними запитами, емоційними та розважальними потребами, рівнем доходу та соціальним статусом.

Об'єктами фестивального туризму є культурно-історичні об'єкти та події, які слід розглядати як систему ознак, що характеризують культуру в її оригінальному і специфічному поєднанні форм. Культурна подія стає фестивалем, якщо на неї є попит з боку туристів. Культурні об'єкти та події, які є продуктами праці попередніх поколінь, є ресурсами для виробництва подієвих та пізнавальних туристичних послуг [6].

З метою дослідження особливостей фестивального туризму та встановлення його сутності визначено основні його характеристики. Для цього слід провести порівняльний аналіз фестивального туризму з іншими видами

туризму (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Порівняльна характеристика фестивального туризму та інших видів туризму [31]

Порівняльні характеристики	Фестивальний туризм	Інші види туризму
Регулярність проведення	Чітко визначена	Не визначається та не передбачається регулярність
Характер заходу чи події	Організовується у зв'язку з певною подією	Передбачається постійний або сезонний характер
Організаційна підтримка	На основі проектного менеджменту	На основі операційного менеджменту
Мета	Комерційна або соціальна	Переважно комерційна (за рахунок туристичних агенств)
Фінансування	За рахунок туристичних агенств, бюджетних коштів, інвесторів, спонсорів	В першу чергу за рахунок туристичних агенств
Вплив на індустрію відпочинку	Доповнює і стимулює розвиток фестивального туризму	Є основою
Охоплення відвідувачів	Масований захід	В основному тури невеликими групами людей
Тип розміщення	Переважно стаціонарний	Стаціонарний і мобільний
Умови ефективності	Залежить від поінформованості громадськості, промоподії, промоакції та PR-діяльність	Залежить від рівня конкурентоспроможності туристичних послуг
Мотивація	Соціальні вигоди, цінність, статус, мода, престиж, значущість події	Фізіологічні та духовні потреби особи
Додаткові переваги	«Синергетичний» вплив на розвиток різних секторів економіки та місцевої туристичної індустрії – місця проведення фестивалю чи іншої події	Формування туристичних потоків, збільшення кількості робочих місць, збільшення надходжень до бюджетів різного рівня, тощо
Залежність від суспільних вподобань	У повній мірі	Часткова
Залежність від сезону	Часткова	У повній мірі
Інформаційний ефект	Довгостроковий	Тимчасовий

Фестивальний туризм порівнюється з традиційним туризмом для визначення його основних характеристик. Характерними рисами подієвого

туризму є: чітка регламентація та періодичність проведення заходів; регулярність подій; застосування проектного підходу до управління; диверсифікація джерел фінансування; залежність від громадської думки, статусу та престижу; велика кількість відвідувачів; залежність від поінформованості громадськості; довгострокові інформаційні ефекти, що стимулюють розвиток різних секторів туристичної індустрії, зокрема таких як на рисунку 1.3.

Рис. 1.3 – Особливості фестивального туризму [28]

Основними перевагами фестивального туризму є:

- фестивалі сприяють збільшенню кількості днів, проведених туристами. Таким чином, туристи стають потенційними споживачами місцевих туристичних послуг та ресурсів;
- масштабні, цікаві події приваблюють більше туристів до місцевості та задовольняють інтереси різних цільових груп;
- цей вид туризму характеризується невичерпною ресурсною базою, оскільки програми та заходи оновлюються, запрошуються різні хедлайнери, додаються нові елементи розваг та змінюються місця проведення;
- організація цього виду туристичної діяльності зменшує витрати на нові контакти з громадськістю завдяки залученню спонсорів та партнерів [41].

Аналізуючи ці узагальнення, є підстави розглядати фестивальний туризм як окремий вид, визначати його специфічні характеристики та аналізувати його місце в структурі рекреаційно-туристичної діяльності. Спроби типізації та класифікації фестивального туризму відкривають перспективні можливості для досліджень у цій сфері.

Фестивальний туризм вважається цікавою та перспективною формою і способом адаптації різних видів соціокультурної діяльності. На думку багатьох дослідників, фестивалі сьогодні – це більше, ніж просто святкові заходи. Фестивальний туризм на практиці стає «потужним соціальним явищем» [11]. Саме тому необхідно розглядати фестивальну практику як форму культурної комунікації, що створює інтегрований мистецький простір з багатофункціональністю та універсальністю.

Таким чином, фестивальний туризм – це унікальний простір, який виступає комунікаційною системою для функціонування соціокультурних взаємодій, що формують специфічну конфігурацію комунікаційного простору з потенціалом для створення нових продуктів співтворчості та їх реалізації. Йдеться про унікальні перформанси, що поєднують музичні ідеї та символічно задовану пластику руху, інсталяції, що поєднують образотворчі та звукові можливості, культурний діалог з унікальними локальними місцями та інші складові фестивалю [14].

Можна говорити про ступінь впливу подієвих ресурсів на створення туристичної інфраструктури та формування туристичних потоків, але в сучасному суспільстві це залежить переважно від реклами подій та PR-кампаній навколо них. Це свідчить про те, що «події», які використовуються для туризму, сильно залежать від соціальних уподобань, моди та уявлень про престижність події. Дуже важливими в фестивальному туризмі є безперервність і частота подій [11].

Таким чином, фестивальний туризм – це складне явище, що поєднує природні, технологічні та економічні процеси, а також потреби і реальну діяльність людей. Сьогодні зростає інтерес до фестивальних турів, які

поступово витісняють традиційний купально-пляжний відпочинок. Ця тенденція в туризмі не обмежується туристичною галуззю, а допомагає вирішувати багато соціально-економічних проблем. Фестивалі приваблюють в країну багато туристів, що, в свою чергу, сприяє збільшенню валютних надходжень. Крім того, фестивальний туризм допомагає вирішити проблему сезонності. Це особливо актуально для країн з субтропічним кліматом, які розвивають пляжний відпочинок, і для країн, які розвивають гірськолижний туризм.

1.2. Особливості планування та проведення заходів фестивального туризму у військовий час

У світі сформувалася ціла індустрія івент-організацій, яка поділяється за характером заходу та його кінцевою метою. Фестивальний туризм – це участь у заходах, організованих в інших регіонах (країнах), де основна мета поїздки присвячена подіям, в яких турист бере участь або пасивно (спостерігач), або активно (учасник). Це унікальний вид туризму, оскільки він за своєю природою невичерпний.

Фестивалі налагоджують емоційний контакт між людьми і створюють атмосферу, яка задовольняє потребу в міжособистісному спілкуванні, самоідентифікації та передачі культурної спадщини від старших поколінь до молодших. Як форма відпочинку, фестивалі вирішують культурні, ідеологічні та естетично-виховні завдання [39].

До них належать: природні, культурно-історичні, етнічні та демографічні, соціально-економічні, екологічні, медико-біологічні, політичні, соціально-психологічні, матеріально-технічні та технологічні чинники. Враховуючи домінуючий вплив одного або декількох з цих факторів на організацію заходу, доцільно класифікувати їх за такими типами (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Типи фестивалів за організаційною формою та кількістю учасників [18]

Класифікаційна ознака	Види фестивалю
Форма організації	Фестиваль-ярмарок Фестиваль майстер-клас Фольклорний фестиваль Етнофестиваль Релігійно-обрядові фестивалі Фестивалі історичної реконструкції Культурні фестивалі Фестиваль-народне гуляння Фестиваль-дегустація національної кухні (окремих страв, напоїв) Фестиваль-карнавал (парад) Фестиваль-концерт Фестиваль-презентація Фестиваль-видовище (театралізований) Фестиваль-розвага Фестиваль-змагання
За кількістю учасників	Малі – до 5 тис.осіб Середні – до 10 тис.осіб Значні – до 25 тис.осіб Великомасштабні – до 50 тис.осіб

Таким чином, тип фестивалю має практичне значення для організаторів з точки зору формату фестивалю та очікуваної чи фактичної кількості учасників. Незалежно від типу, фестивалі мають наступні елементи:

- 1) смислові та тематичні елементи (види мистецтва, соціальні групи, субкультури, мистецькі твори тощо), які втілюються у презентаційній частині;
- 2) включення святкових та урочистих елементів для привернення уваги до теми та підкреслення її важливості; та
- 3) фестиваль повинен мати організовану структуру, тобто координаційний апарат, що складається з кількох людей з формально або неформально визначеними функціями [48].

Важливою складовою всіх фестивалів є матеріальна інфраструктура, що включає певний простір, у якому відбуваються фестивальні події, та необхідні технічні засоби. У багатьох випадках матеріальна інфраструктура вимагає залучення відповідних державних і недержавних організацій, спонсорів і

творчих колективів. Акторами фестивалю є організатори, учасники презентаційної частини та глядачі. Організатори є рушійною силою заходу. Цілі фестивалю можуть бути включені в ширшу концепцію соціально значущих перспектив (наприклад, розвиток екологічного мислення, реалізація творчого потенціалу людини), а можуть бути спрямовані на просування певного тренду, продукту чи бренду, або ж на отримання прибутку.

На практиці, як офіційно запрошені учасники, так і звичайні туристи чи місцеві глядачі є рівноправними учасниками фестивалю. Загалом, кожен у фестивальному просторі є його творцем, активним чи пасивним учасником.

Сукупність ролей, форм і ступенів залучення пересічного туриста у фестивальну діяльність (бездіяльність також є формою участі) створює унікальний культурний простір кожного фестивалю.

Характерною рисою категоризації фестивалів є чітко визначений графік, навіть для тривалих фестивалів. Фестивальні події відбуваються в уніфікованому наборі заздалегідь визначених просторів, таких як країни, регіони, міста, концертні зали та театри [12].

Основними споживачами фестивального туризму є люди віком 15-25 років, які віддають перевагу недорогим подорожам на вихідні. Тема фестивалю для них менш важлива, головне, щоб він був цікавим і приємним, проходив в історичних центрах міст або на відкритому повітрі. Функція різних типів фестивалів – розважати людей і задовольняти їхні конкретні потреби. Людей запрошують провести час на святі, приєднавшись до певної групи (соціальної, релігійної чи географічної).

Сучасні культурні та етнічні фестивалі мають на меті познайомити людей з напівзабутими традиціями. Фестивалі як культурні події розраховані на аудиторію, яка є центральною для їхньої мистецької та етнічної концепції.

Фестивалі як явища мистецького життя вирізняються особливою атмосферою свята, акцентом на представленні найкращих творчих колективів та виконавців, оригінальними ідеями. Основне завдання фестивалів - внести свіжі струмені в культурне життя країни, регіону чи міста, створити якомога

ширше поле тяжіння як для театральних і музичних професіоналів, так і для широкої публіки, глядачів і слухачів.

Фестивальний туризм є індикатором інтенсивності та якості мистецького життя країни і своєрідним каталізатором. Як свідчить міжнародний досвід, фестивалі є центрами культурної творчості, які визначають напрямок розвитку мистецтва, формують нові ідеї та відкривають нові горизонти для творчої самореалізації [32].

Основна мета фестивальних турів – поєднати традиційний відпочинок з участю у видовищних фестивалях у різних куточках світу. Фестивалі поступово набувають все більшої популярності [3].

До процесу організації та стратегічного планування фестивалів залучено багато учасників, і їхні інтереси необхідно враховувати (див. рис. 1.4).

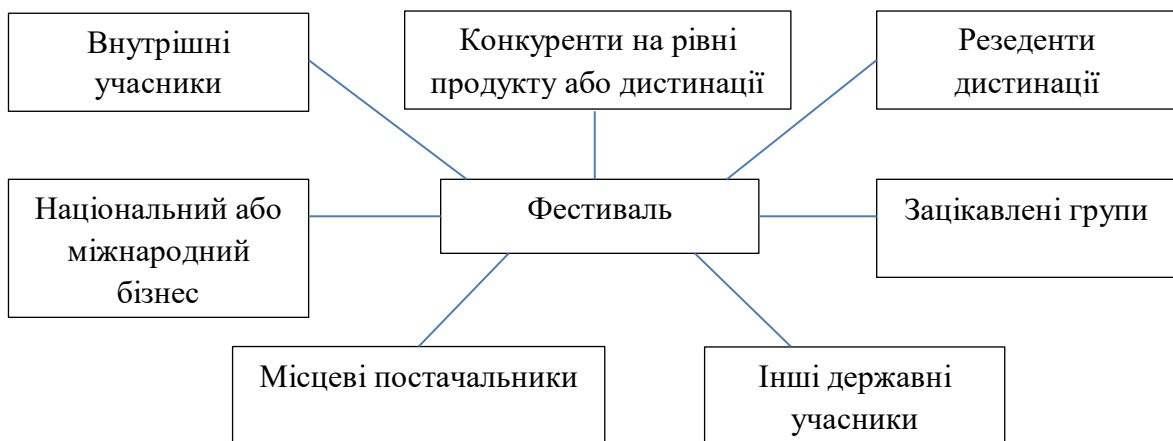

Рис. 1.4 – Система взаємодії учасників фестивального туризму [14]

Слід зазначити, що характер і кількість учасників, залучених до процесу взаємодії, зазвичай залежить від політичної та економічної ситуації і рівня розвитку туристичного сектору. Кожен учасник виконує певну функцію і роль відповідно до своїх інтересів. Наприклад, державні органи можуть виступати в ролі інвесторів, забезпечуючи економічне зростання та покращуючи імідж організацій, що організовують різні заходи, в той час як інвесторами можуть

виступати приватні особи з приватного бізнес-сектору. Фестивалі в різних країнах забезпечують їхню популярність на світовій туристичній арені та сприяють активному розвитку цільових туристичних поїздок.

Міжнародні фестивалі – це місце зустрічі традиційних культур і пункт призначення для глобального культурного туризму. Міжнародні фестивалі організовуються відповідно до традицій країни, за безпосередньої участі місцевої громади та об'єднують експертів з різних країн відповідно до теми фестивалю. Згідно з CIOFF, міжнародний фестиваль включає наступні чотири елементи:

- різні форми вираження традиційної культури (музика, пісні, танці, костюми, звичаї, ремесла, казки, традиційна кухня, обряди, ігри, традиційні інструменти тощо);
- учасники – артисти, хореографи, музичні керівники, ремісники, етнографи, педагоги, діти та молодь, члени громадських фестивальних комітетів та інші;
- партнери – культурні та громадські організації, місцеві та регіональні ансамблі народної музики, місцеві, регіональні та національні майстри і художники, представники місцевої, регіональної та республіканської влади, керівники культурних об'єднань, ремісничих гільдій, волонтери [16];
- заходи – включення до програми фестивалю таких заходів, як вистави, виставки, конференції, ігри, конкурси, зустрічі, візити, тренінги, симпозіуми, демонстрації, паради, ярмарки, дегустації [16].

Далі варто розглянути запропоновану класифікацію фестивальних турів за різними критеріями (див. рис. 1.5).

За цільовими функціями розрізняють такі види: етнокультурні, етноекологічні, етномистецькі/музичні, молодіжні спортивно-оздоровчі, професійні (фольклорні/пісенні, танцювальні, ремісничі тощо).

Частота проведення: нерегулярні, сезонні/періодичні, щорічні, багаторічні.

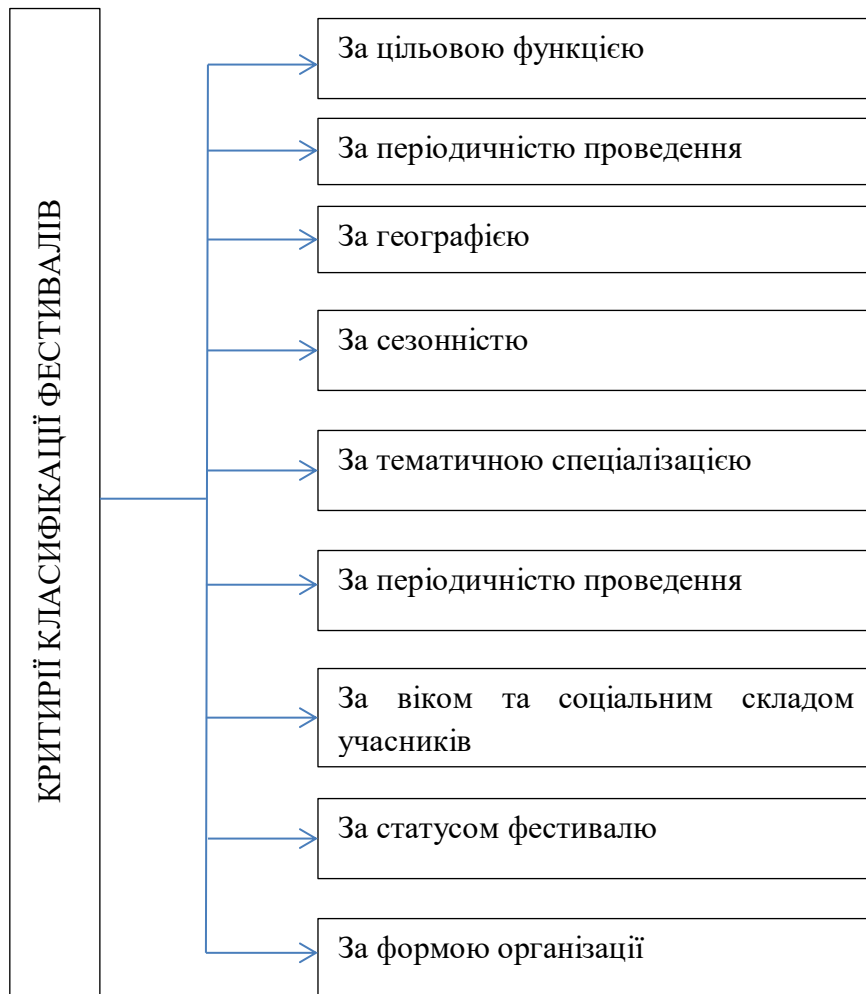

Рис. 1.5 – Основні критерії класифікації фестивалів [25]

За сезоном: зимові, літні, міжсезонні.

За регіоном: стаціонарні, виїзні (місця проведення постійно змінюються).

За віковим та соціальним складом учасників: дитячі, молодіжні, середнього віку, сімейні, будь-якого віку (без обмежень), неформальні тощо.

Статус етнофестивалю: міжнародний, всеукраїнський, регіональний та локальний (місцевий) [33].

Оскільки фестивальні тури є туристичним продуктом, слід детально зупинитися на структурі туристичного продукту фестивалю. Зазначимо, що туристичний продукт – це сукупність матеріальних (предмети споживання) та

нематеріальних (послуги) споживчих вартостей, необхідних для задоволення потреб туристів під час їхнього туру.

Туристичні послуги є складовою туристичного продукту. І якщо туристичні послуги можуть бути придбані і спожиті тільки в місці їх виробництва, то туристичний продукт може бути придбаний тільки за місцем проживання і спожитий в місці виробництва туристичних послуг. Тур – це основна одиниця туристичного продукту, що продається споживачам як єдине ціле за певним маршрутом і на певний період часу [1].

Складові туристичного продукту, що називаються фестивалями:

- місце проведення – район, музей під відкритим небом, історичний центр великого міста тощо;
- сезонність – переважно літо та осінь;
- проживання – готелі, гостьові будинки (сільський зелений туризм або агротуризм), місцеві жителі, наметові містечка;
- харчування – ресторани, місцева кухня, приготування їжі на відкритому повітрі;
- трансфери – перевезення організаторів, організовані поїздки до DESTINAЦІЙ, індивідуальні поїздки;
- анімація – на фестивалях, на будь-який смак і гаманець (різноманітні майстер-класи, мюзикли, фольклорні вистави тощо); дуже широка розважальна та освітня програма;
- атракції – природні та рукотворні пам'ятки, місцеві жителі, місцеві звичаї, традиції, місцева кухня і т.д;
- екскурсії – екскурсії передмістям, які проводяться професійними гідами та місцевими жителями [37].

Розробка туру передбачає наступні етапи: вибір точок маршруту, визначення пріоритетності цих точок, вибір початкової та кінцевої точок маршруту, після чого розробка схеми маршруту та її оптимізація. Розробка схеми маршруту та його програмного забезпечення є нерозривно пов'язаним паралельним процесом. Вартість туру розраховується на основі організаційно-

технічних заходів, вжитих для пошуку партнерів, та на основі укладених з ними договорів.

Перший етап. Відбір пунктів маршруту. Критеріями відбору є привабливість об'єкта туру для мети подорожі, можливість запропонувати різноманітну програму перебування в даній місцевості, транспортне сполучення та готельні послуги.

Другий етап. Стратифікація пунктів маршруту здійснюється відповідно до вищезазначених критеріїв, при цьому основна увага приділяється класу гостинності та транспортній зручності обраних пунктів маршруту. Метою цього етапу є диференціація пунктів маршруту відповідно до мети подорожі, виокремлення пунктів довготривалого розгортання програми та екскурсійних пунктів [21].

Третій етап. Вибір початкового та кінцевого пунктів маршруту здійснюється на основі показників транспортної доступності, тобто зв'язку з постійними населеними пунктами потенційних мандрівників (зонами діяльності туроператора), транспортної сумісності та типу транспортного засобу.

Четвертий етап. Планування маршруту, що залежить від обраної форми. Маршрут – це напрямок, в якому подорожують туристи. Залежно від схеми маршрут може бути лінійним, кільцевим, радіальним або комбінованим. Вибір пунктів на маршруті узгоджується з програмою відповідно до виду туризму, тривалості та класу обслуговування.

П'ятий етап. Оптимізація маршруту передбачає встановлення низки об'єктивних і суб'єктивних обмежень. Об'єктивні обмеження базуються на умовах сегментації ринку, тоді як суб'єктивні обмеження визначаються компетенцією туроператора. Обмеження в основному визначаються цільовим сегментом споживачів (вік, життєвий цикл сім'ї, стиль життя, рівень життя тощо). Часові обмеження накладаються сезонністю та тривалістю подорожі. Економічні обмеження виникають з ринкових умов (наприклад, кон'юнктура ринку, конкурентне середовище, цінова політика) [22].

Шостий етап. Програма туру є якісною характеристикою туру. Програма – це розпорядок дня, розроблений для досягнення цілей подорожі.

Залежно від мети програми її можна розділити на цільові програми, що пропонують відпочинок, лікування, контакт з місцевою історією, культурою і природою, задоволення професійних або релігійних інтересів і т.д. (в місцях, де програма використовується протягом усього року, літні, зимові та міжсезонні програми детально відрізняються).

Сьомий етап. Організаційно-технічні заходи щодо забезпечення туру - це етап визначення класу обслуговування. Сюди входить вибір засобів розміщення, умови екскурсійного обслуговування та організації дозвілля. Цей етап є найбільш різноманітним з точки зору класів обслуговування. Клас обслуговування визначається рівнем послуг, що надаються системою гостинності (розміщення, харчування, додаткові готельні послуги за класом).

Таким чином, стимулювання розвитку туризму зумовлено його функціями та перевагами, такими як швидкий обіг капіталу в секторі, висока прибутковість, потенціал для створення нових робочих місць, позитивний вплив на імідж регіону, просування країни як рекреаційної дестинації, синергетичний ефект на розвиток інших сфер діяльності та можливість підвищення інвестиційної привабливості країни [26].

Добре сплановані та професійно організовані фестивалі дарують нескінченну атмосферу свята, унікальні можливості для відпочинку та незабутні враження. Територія, де проводиться фестиваль, отримує новий імідж, залучає інвестиційні кошти для розвитку інфраструктури, а місцева громада натомість отримує нові робочі місця. Фестивалі сприяють соціально-економічному розвитку регіону та демонструють населенню потенційні туристичні ресурси. Крім того, організація фестивалів є передумовою для розвитку малобюджетного відпочинку та важливим фактором підвищення культурно-освітнього рівня населення.

Таким чином, фестивалі як туристичний ресурс мають яскраво виражений мультиплікативний ефект, «підштовхуючи» розвиток різних

секторів туристичної індустрії та дозволяючи їм більш ефективно використовувати власний потенціал. У разі проведення масштабних заходів, регіон отримує вигоду від події, стимулюючи розвиток місцевої інфраструктури та надходження від туризму.

Повномасштабна війна має серйозні наслідки для внутрішнього туризму в Україні. У Києві, на Сході і Півдні України туристична галузь повністю зупинилася.

Наразі оцінити вплив та наслідки все ще складно і вони будуть залежати від кількості зруйнованих культурно-історичних пам'яток, туристичних дестинацій, терміну ведення бойових дій, розміру окупованих та замінованих територій. За перший місяць війни втрати українського бізнесу перевищили втрати за два роки пандемії [3]

Наведемо детальну характеристику впливу війни на фестивальний туризм:

1. Безпека. Початок повномасштабної війни створює загрозу безпеці для громадян, включаючи туристів. Конфліктні зони стають небезпечними для подорожей через ризик потрапити в зону бойових дій, підвернутися терористичним актам або стати жертвою збройного конфлікту. Це знижує бажання туристів відвідувати певні регіони України.

2. Знищення туристичної інфраструктури. Воєнні дії можуть призвести до серйозного пошкодження або зруйнування туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, музеї, пам'ятки архітектури тощо. Знищення туристичної інфраструктури робить неможливим або дуже обмеженим доступ до туристичних об'єктів, що зменшує привабливість регіону для внутрішніх туристів.

3. Економічна нестабільність. Війна супроводжується економічною нестабільністю, що може призвести до зниження покупної спроможності населення. У таких умовах люди звичайно зменшують свої витрати, у тому числі на подорожі та відпочинок. Відсутність фінансової стабільності впливає на рішення громадян подорожувати в межах країни [3].

4. Втрата привабливості туристичних місць. Воєнний конфлікт може призвести до негативного сприйняття та зміни іміджу туристичних місць в Україні. Наприклад, популярні регіони для відпочинку, такі як Крим або Донбас, можуть стати небажаними місцями через воєнний конфлікт, а це призводить до зменшення потоку туристів.

5. Втрата інвестицій. Повна війна зазвичай призводить до зменшення інвестицій в туристичну галузь. Інвестори уникають вкладати кошти в країну, яка перебуває в стані конфлікту, через невизначеність та ризик втрати інвестицій. Відсутність необхідних інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури призводить до занепаду туристичної галузі.

6. Ймовірність настання дефолту, падіння банківського сектора країни, втрати грошей з боку населення - з урахуванням війни, що триває, ситуація погіршуватиметься і бюджет отримає максимум 10% від показників минулого року. Минулого року із загальної суми туристичного збору 154 млн. гривень було сплачено юридичними особами та ще 90 млн. – ФОП. Юридичні особи – це організовані туристичні групи. При зростанні цін на бензин та енергоресурси загалом – навіть на внутрішніх туристів чекати не доводиться. Найуспішнішими виявилися літні та осінні місяці. Влітку було отримано 35% загального річного туристичного збору, а восени – 40%. Виходить, навіть якщо війну закінчать вже сьогодні, то далі висока ймовірність настання дефолту [4].

7. Планування туристичних мандрівок відповідно до дії комендантської години. З метою підтримання правопорядку в умовах воєнного стану у всіх областях України встановлена комендантська година. Як правило, вона діє з 23.00 до 05:00. Саме тому планування відпусток чи відвідин тих чи інших локацій має відбуватися з урахуванням цієї вимоги (див. табл.1.3).

8. Обмеження щодо відвідувань лісів та сплавів по річках у прикордонних регіонах України. В таких умовах внутрішній туризм має особливості, пов'язані з дозволами та обмеженнями, які діють під час війни у відносно безпечних західних та центральних регіонах країни. Їх повинні рахувати не тільки туристи, а й туристичні компанії. Дотримання заборон,

до яких відносяться прогулянки та екскурсії біля об'єктів критичної чи військової інфраструктури, проведення масових заходів, відвідування лісів, водойм та гірських маршрутів в різних регіонах України, відпочинок у прифронтових зонах та подорожі по територіях, які знаходяться чи були в окупації.

Таблиця 1.3 – Обмеження щодо організації туристичних фестивалів за регіонами України в умовах війни [18]

Область	Особливості
Київ, Київська, Черкаська, Полтавська, Волинська	Заборонено відвідування зелених зон та лісів, які розташовані поза межами житлових масивів, дозволено відпочинок біля водойм, перелік який визначений військовою адміністрацією
Львівська	Дозволено відвідувати ліси, але заборонено пересуватися по них на транспорті. Виключенням є випадки, коли через ліс пролягає транзитний шлях або людина пересувається на велосипеді. Дозволено відпочивати біля водойм, перелік яких встановлений військовою адміністрацією
Закарпатська	Дозволено відвідувати ліси, за виключенням частини Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного парку, заборонені польоти на одномоторних літаках
Івано-Франківська	Дозволено відвідувати ліси та гори, заборонено пересуватися по них на джипах, квадроциклах, баггі та мотоциклах. Дана заборона поширюється на курорт Буковель
Тернопільська	Дозволено відвідувати ліси, однак заборонено розпалювати багаття. Всі туристичні об'єкти працюють в звичному режимі
Вінницька	Заборонено відвідування лісів, дозволена туристична діяльність біля водойм, крім тих місць, які знаходяться неподалік об'єктів інфраструктури
Рівненська	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій, які знаходяться в північній частині
Житомирська	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій, що розташовані за 20 км від кордону з Білоруссю. Дозволено працювати тим закладам культури, які мають обладнані укриття
Хмельницька	Дозволено відвідувати ліси з певними обмеженнями. Туристичні об'єкти працюють в звичному режимі
Чернівецька	Дозволено відвідувати ліси. Туристичні об'єкти працюють у звичному режимі
Миколаївська	Дозволено відвідувати визначені військовою адміністрацією лісові урочища з деякими обмеженнями

Варто зазначити, що кожна область має свої особливості відпочинку та туристичної діяльності на її території. Здебільшого вони пов'язані з певними обмеженнями, які діють в тих чи інших регіонах [4].

Усі ці фактори разом спричиняють суттєве зменшення внутрішнього туризму в Україні під час повномасштабної війни. Туристи уникають регіонів, де є загроза безпеці, знижена доступність туристичних об'єктів та послуг, а також через погіршення загальної економічної ситуації.

На всій території України із військовими діями заборонено сплави, піші походи, прогулянки та екскурсії маршрутами поблизу об'єктів критичної інфраструктури, військових та стратегічних об'єктів. Масові заходи (фестивалі, концерти тощо) обов'язково заборонені військовим станом. Недоступні й туристичні точки поблизу кордону з країною-агресором [3].

Існують обмеження на відвідування деяких гірських маршрутів, водойм та лісів у різних регіонах через загрозу замінування. Варто наголосити, що до прикладу туризму на території Київської області, то тут не заборонено подорожувати та пересуватися. Але є певні правила, встановлені Київською обласною військовою адміністрацією та регламентовані районними адміністраціями, ДСНС та органами місцевого самоврядування. Під час планування поїздок, слід з'ясувати, де знаходяться укриття, наскільки безпечні маршрути, оскільки території лісів та прилеглих до них територій на Київщині ще є масово замінованими та відпочивати в них суворо заборонено. Крім цього ватро зауважити, що є зони відпочинку, які суворо заборонено відвідувати військовими, там проходить розмінування [5].

Проте, навіть під час війни деякі турфірми пропонували екстремальні види спорту: скелелазіння, походи, рафтинг. Якщо немає обмежень з боку місцевої влади, можна займатися екстремальними видами відпочинку.

Під час подорожей Україною заборонені сплави, піші походи, прогулянки та екскурсії маршрутами поблизу об'єктів критичної інфраструктури, військових та стратегічних об'єктів. Туристичні точки поблизу кордонів із Білоруссю та Росією недоступні.

На сьогоднішній день залишається популярним серед українців екотуризм, особливо на заході України. На Закарпатті для відвідування найкраще підходять природні локації. Прогулянка Боржавою, шум водоспаду Шипіт, види на гори та луки [29].

На Тернопільщині знаходиться Національний природний парк «Кременецькі гори». Там можна прогулятися екологічними стежками, здійснити екскурсію. Є також велосипедні маршрути та велосипеди можна взяти напрокат.

У Тернополі одними з найпопулярніших є тури «Тернопіль Гастрономічний» та «Тернопіль Історичний» – оглядова екскурсія з гідом на катері Тернопільським ставком.

У Чернівцях існує безліч тематичних екскурсій містом: «Історичні Чернівці», «Архітектурні Чернівці», «Єврейські Чернівці», «Підземні Чернівці», «Священні Чернівці». У Ломачинцях є музей гончарної справи, де відбуваються майстер-класи. Також на Буковині можна з'їздити на ткацькі та равликові ферми.

У Львові існує безліч екскурсій містом, у тому числі пішохідних чи автобусних, та тематичних. Наприклад, «Андеграунд Києва», «Середньовічний Львів», «Єврейський Львів», «Легенди містичного Києва» та ін. [13].

На сьогоднішній день варто відмітити, що в Україні працюють і гастролокації в тих місцях, де немає бойових дій.

Щодо фуд-фестивалів, то в Україні, зараз розважальні фестивалі є недоречними, крім цього масові заходи під час воєнного стану заборонені.

При цьому продовжують роботу тематичні гастро-екскурсії та тури на заході України. Закарпатська равликowa ферма відновила екскурсії та дегустації, а частину прибутку перераховує Збройним силам. Тури сирым вином можна знайти на Львівщині, Закарпатті, Тернопільщині.

Щодо міського гастротуризму, то в місті Львова можна замовити екскурсії «Львів для дітей зі смаком шоколаду», «Кавовий Львів» та ін.

Екскурсія «Тернопіль Гастрономічна» включає кілька варіантів дегустації. Туристи куштують смажене м'ясо, приготовлене за старовинним тернопільським рецептом, автентичні страви.

Війна на Україні не має аналогів у сучасній історії, тому пряме запозичення досвіду неможливе. Однак окремі моделі можуть бути реалізовані для досягнення системного ефекту у розвитку туристично-рекреаційного потенціалу.

1.3. Досвід розвитку фестивального туризму у країнах де проводилися бойові дії

Внаслідок тривалої військової агресії Росії Україна зазнала масштабних втрат, проте криза торкнулася всіх. На тлі жахливих військових злочинів, скоєних агресором, загибелі мирного населення, гуманітарної катастрофи, втрати мільйонів наших співгромадян даху над головою та засобів до існування деякі політичні, економічні та екосистемні питання відійшли на другий план. Однак ми маємо повернутися до цих питань, щоб сформувати наукову основу для відновлення економіки та екосистемного потенціалу України, які у майбутньому стануть запорукою сталого розвитку нашої держави та європейської та євроатлантичної інтеграції.

З метою відновлення туристично-інвестиційної привабливості туристично-рекреаційної галузі України та розвитку фестивального туризму першочерговим завданням є розробка довгострокової стратегії у цьому напрямку з урахуванням досвіду країн, які у повоєнний період відновили та збільшили власний туристично-рекреаційний потенціал, збільшили кількість фестивалів та підвищили рівень пізнаваності своєї країни [24].

Аналіз сучасних стратегічних підходів до відновлення фестивального потенціалу розпочнемо з досвіду Хорватії. Сфера туризму у країні практично перестала функціонувати 1990-ті роки під час війни. Після закінчення війни почалася досить широка PR-кампанія держави та запровадження низки

туристичних нововведень. Одним із ключових напрямків популяризації країни та залучення туристів було роботу в напрямку розвитку фестивального туризму та розробки множини турів, в рамках яких можна було ознайомитися з фольклором та традиціями певних регіонів країни. Завдяки наявності географічних особливостей – сотень островів вдалося забезпечити приплив туристів, на кожному з цих островів сформувалися свої напрямки фестивалів: музичні, релігійні, гастрономічні. Хорватські пляжі, де здійснювалася організація фестивалів та їх проведення почали отримувати «блакитні прапори» як свідчення екологічності та чистоти. Публікації про локації та атмосферу на фестивалях у Хорватії почали з'являтися у закордонних виданнях, пізніше, у міру розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, до процесу просування підключилися блогери та соціальні мережі, таким чином країна отримала певну кількість туристів, що стабільно відвідувала фестивалі країни. Завдяки добре збудованій післявоєнній стратегії інтерес до країни стали виявляти великі круїзні компанії, що організовували свої тури в рамках відвідування туристами певного фестивалю на добу, таким чином лайнера прибували до островів, туристи відвідували фестиваль та поверталися знову до лайнерів і продовжували круїз. Стрімкий розвиток туризму, в тому числі і фестивального, а також популярність країни серед туристів [31] вплинули на хорватську економіку, нині понад десять мільйонів відвідувачів щорічно приносять значний прибуток країні, створюючи близько 15 % ВВП Хорватії, з них відвідувачів фестивалів більше 30% від загальної кількості туристів, що прибувають до країни протягом року.

Як інші приклади розглянемо досвід Кіпру, Ізраїлю та Грузії. Кіпр став одним із найпопулярніших центрів для фестивалів після закінчення міжетнічного конфлікту між громадами Греції та Туреччини. Стратегія просування туризму Кіпру, а здебільшого фестивального була аналогічна стратегії Хорватії та передбачала виявлення ключових туристичних переваг, а отже, їх активну, масовану рекламу в інформаційному просторі інших країн щодо ймовірної організації певних фестивалів [32].

Досвід Ізраїлю є важливим і для України, яка, незважаючи на постійну війну з Палестиною, досі зберігає статус туристичної країни, на території Ізраїлю досить часто продовжують функціонувати фестивалі, здебільшого музичного напрямку, хоча в світі є багато місць, де можна відвідати музичний фестиваль (Додаток Б), Ізраїль не поступається цим країнам за чисельністю відвідувачів та атмосферою. Навіть перед початком повномасштабного наступу з боку Сектора Газа в Ізраїлі за день до цього стартував музичний фестиваль. Досить цікавою є особливість того, що фестивальний бізнес Ізраїлю повністю адаптувався до ситуації постійної загрози воєнного конфлікту. Тим не менш, кожна швидкоплинна війна, така як війна в Газі в травні 2021 року, позбавляла країну приблизно 0,5% річного зростання національної економіки. Під час 50-денної війни в Газі (найтривалішій із трьох воєн з 2009 року) фестивальний бізнес Ізраїлю зазнав сильних втрат та були відмінені всі заплановані завчасно заходи через високий ризик для життя іноземних та внутрішніх туристів. Проте акцент на фестивальному та паломницькому туризмі, а також кампанія у ЗМІ щодо заходів безпеки стали драйверами швидкого відновлення позицій Ізраїлю на ринку міжнародного туризму, тут збільшилася кількість фестивалів, що організовують як місцеві компанії, так і закордонні івент-агенства. Останнім часом досить високий рівень популярності мають фестивалі субкультур, що урізноманітнюється і розвивається величезними темпами, серед них: фестивалі веганів «Vegan Fest» в Тель-Авіві (Ізраїль). [33].

Досвід Грузії є прикладом конкретної антикризової стратегії оновлення туристичної галузі, а саме фестивального напрямку після закінчення збройного конфлікту. Слід зазначити, що російсько-грузинський військовий конфлікт 2008 негативно позначився на всіх галузях економіки Грузії, проте найбільші втрати спостерігалися в сегменті подорожей, гостинності та туризму, а особливо фестивального туризму, яким найбільше славиться країна. До початку конфлікту про туристичний потенціал Грузії знали лише 2-3% населення світу, але незабаром після закінчення війни в Грузії

спостерігалось зростання турпотоків та впізнаваність у міжнародному туристичному просторі, зросла кількість фестивалів, основними з яких є гастрофестивалі або фестивалі, що передбачають знайомство з фольклором даної країни, її традиціями [39].

Враховуючи закордонний досвід стратегія розвитку фестивального туризму України має передбачати реорганізацію туристичної сфери, зокрема фестивального туризму в напрямку роботи щодо забезпечення безпеки потенційним туристам, що будуть мати бажання відвідувати фестивалі в місті Запоріжжя, враховуючи близькість цього міста до лінії фронту. В цьому випадку варто залучати лише досвід Ізраїлю, бо решта країн почали розвиток свого фестивального бізнесу лише по закінченню військових дій, а Ізраїлі розвивається фестивальний туризм в умовах потенційних обстрілів та загрози життю туристів [8].

Висновки до розділу 1

1. Фестивальний туризм (тематичний туризм, подієвий туризм) – це вид туризму, основною метою якого є проведення заходів. Унікальні тури, що поєднують традиційний відпочинок за участю в самих видовищних заходах на планеті, поступово набирають популярність. Фестивальний туризм пропонує прекрасну атмосферу свята, унікальні можливості для проведення дозвілля і незабутні враження. Найважливішою особливістю подієвого туризму є те, що він сповнений яскравих і унікальних моментів. Цільова група тематичного туризму-це компанія, що складається з заможних туристів з доходами вище середнього і декількох компаній.

2. На сьогоднішній день планування туристичних та фестивальних заходів відбувається з врахуванням всіх норм безпеки та дозволів з боку ДСНС, головними перешкодами для туризму є ризиковість мінування території країни, що була раніше окупованою та ризик ракетних обстрілів.

3. Беручи до уваги досвід іноземців, стратегія розвитку

фестивального туризму в Україні повинна передбачати реструктуризацію в сфері фестивального туризму, в напрямку роботи по забезпеченню безпеки потенційних туристів, які хочуть відвідати фестиваль в місті Запоріжжя, враховуючи близькість це місто на лінії фронту. В даному випадку варто залучати тільки ізраїльський досвід, оскільки інші країни починають розвивати фестивальний бізнес тільки після закінчення бойових дій, а Ізраїль розвиває фестивальний туризм в умовах потенційних обстрілів і загроз життю туристів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ ЗАПОРІЖЖІ

2.1. Загальна характеристика та потенціал розвитку туризму у місті Запоріжжі

Місто Запоріжжя є одним з найбільших адміністративних, промислових і культурних центрів на півдні України. Розташоване на річці Дніпро, через нього проходять транспортні та комунікаційні коридори, що з'єднують південь України з північним сходом України та Донбасом і Криворіжжям, центральною та західною Україною. Через Запоріжжя проходять основні автомобільні та залізничні шляхи [2] для туристів до Чорного та Азовського морів.

Відстань до найбільших міст України: Київ – 568 км, Дніпро – 89 км, Донецьк – 243 км, Кривий Ріг – 210 км, Львів – 1 014 км, Миколаїв – 352 км, Одеса – 486 км, Харків – 303 км [18].

Азовське узбережжя знаходиться від Запоріжжя на відстані близько 200 км, а Чорноморське – близько 400 км.

Правобережна частина міста є більш компактною та однорідною з точки зору функціонального зонування. Промислові підприємства Хортицького промислового району є екологічно «чистими» і тому не мають значного негативного впливу на житлове будівництво. З іншого боку, відносно екологічно сприятливий правий берег недостатньо розвинений з точки зору транспортного сполучення з основними робочими місцями (на лівому березі є чотири промислові райони) та з центром міста.

Запоріжжя має невелику кількість вільних земельних ділянок у межах міста. Єдині землі, які можуть бути забудовані під житлову забудову, - це невеликі ділянки на лівому березі (бульвари Скарна та Центральний), на Миколаївській заплаві (житловий масив Південний) та на правому березі (житлові масиви Бородінського та Хортицького районів, Верхня Хортиця).

Крім того, існують невеликі резервації в районах, де можлива реконструкція (Старе місто, Павло-Кічкас).

Запоріжжя – один з найбільших промислових центрів країни, де зосереджені комплекси загальнодержавного значення в металургії, машинобудуванні та енергетиці. Економічний потенціал регіону становить понад три чверті обсягу реалізованої промислової продукції та послуг, що виробляються промисловістю, 60% основних засобів та понад чверть загальної чисельності робочої сили.

Запоріжжя має значний туристичний потенціал завдяки своєму географічному розташуванню, історичному розвитку, національному та культурному розмаїттю, наявності специфічних для міста архітектурних та природних об'єктів, туристичних продуктів з брендинговим потенціалом, урбанізованому середовищу в межах міста та унікальному поєднанню промислових об'єктів і заповідних територій [47].

За даними експертних опитувань (щорічні рейтинги міст журналу «Фокус» та інші), місто Запоріжжя має потенціал досягти вищого рівня туристичної привабливості, ніж більшість регіональних міст південно-східної та центральної України, включаючи Дніпро, Полтаву та Харків. Однак наразі цей туристичний потенціал використовується не повністю, а в умовах війни, коли даний регіон під постійними обстрілами про розвиток туризму взагалі не варто говорити, лише після звільнення частини регіону від окупації.

До Реєстру пам'яток Запорізької області занесено 206 пам'яток:

- визначні історичні пам'ятки налічують 173 пам'ятники;
- монументальне мистецтво: 18;
- наука і техніка – 11;
- археологія – 9;
- архітектура та містобудування – 13.

В Олександрівському районі (Старому місті Олександрівська) налічується близько 120 будівель, що мають історичну цінність. Ці будівлі включені до зведеного списку раніше затверджених пам'яток та

новостворених об'єктів культурної спадщини містобудування та архітектури Запорізької області.

На думку експертів, основними туристичними об'єктами Запоріжжя та Запорізької області є: Національний заповідник «Хортиця» (включає Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ» та стародавні археологічні споруди), 700-річний Запорізький дуб, пам'ятники архітектури та побуту, пам'ятники історії та культури, Дніпровська гідроелектростанція (ДніпроГЕС), проспект Соборний, Старий Олександрівськ, Соцмісто, Менонітська колонія Розенталь, Менонітська колонія Шенвізе, тощо [3].

Крім того, на практиці основними експонатами, що пропонуються до відвідування під час екскурсії по Запоріжжю, включають:

- залізничний вокзал Запоріжжя-1;
- Площа Свободи (Майдан Свободи);
- Центр захисту прав людини на Дубовому гаю;
- дамба, що з'єднує Старе місто з Новим містом;
- Площа Фестивальна;
- Площа Маяковського, де можна побачити фонтан та ознайомитися з міською архітектурою;
- каскад фонтанів «Веселка»;
- Алея Слави;
- Бульвар Шевченка (група фонтанів);
- Міська набережна (відвідування мостів з можливістю перегляду острова Хортиця тощо);
- площа О. Поляка;
- Запорізька площа (обсерваторія з видом на Дніпровську ГЕС та острів Хортиця);
- Преображенський міст та Арковий міст;
- міст через річку Дніпро [34].

Туристичні атракції в місті Запоріжжі та в Запорізькій області включають в себе наступні складові:

1. Національний заповідник «Хортиця» – науково-дослідна, рекреаційна та освітня установа, що здійснює охорону історико-культурних та природних об'єктів, збирає, вивчає, зберігає та поширює пам'ятки, пов'язані із запорізьким козацтвом та іншими історичними періодами. Хортиця – найбільший острів у Дніпрі (12,5 км завдовжки та 2,5 км завширшки). Це єдина пам'ятка історії, культури та природи, що охоплює період від мезоліту до 20 століття. Заповідник Хортиця занесений до Національного реєстру рухомих пам'яток України. На території заповідника розташовано 63 археологічні та історичні об'єкти, 33 з яких занесені до національного реєстру.

2. 700-річний запорізький дуб протягом століть був місцем паломництва мільйонів людей. Вчені вважають, що його справжній вік – понад дев'ять століть. Найдавніші та найдостовірніші відомості про поклоніння священним дубам містяться у творах літописця 10 століття нашої ери Костянтина Багрянородного. Сучасні археологічні дослідження підтверджують факти, зафіксовані у давніх рукописах. Враховуючи важливість 700-річного запорізького дуба як пам'ятки природи в контексті історичного та культурного розвитку України, з нагоди 10-ї річниці незалежності України тут було відкрито Історико-культурний центр «700-річний запорізький дуб».

3. Соцмісто – житловий масив, збудований у 1930-ті роки минулого століття на території сучасного м. Запоріжжя. Соцмісто – це поєднання низки унікальних пам'яток архітектури, які сконцентрувалися на невеликій території.

Побудоване з величезним розмахом та пишністю являє собою величні будівлі рідкісних нині зразків конструктивізму 20-30-х років та розкішних прикладів повоєнного сталінського ампіру. Визначними пам'ятками Соцміста: башта на будівлі коксохімзаводу, будинки Лаврова, амбулаторне містечко, башта Козлінера, круглий будинок, будинки-комуни, будинки-пропілеї, пам'ятник Миколі Рибникову, пам'ятник промисловому Запоріжжю, концертний зал ім. М.Глінки.

4. Старий Олександрівськ - історичний центр м. Запоріжжя, який

зберігся до сьогодні всередині індустріального міста-гіганта та складається з будівель, які мають статус пам'яток архітектури XIX століття, парків, скверів, музеїв, театрів та ряду історичних споруд, які в минулому були прибутковими будинками.

Олександрівська фортеця і передмістя перетворилися спочатку в поселення, а у 1806 р. Олександрівськ одержав статус повітового міста.

У другій половині XIX ст. тут з'явилися великі промислові підприємства, такі як завод сільськогосподарського обладнання Коппа, завод сільськогосподарського машинобудування Я. Бадовського, завод сільськогосподарського обладнання Леппа і Вальмана (нині «АвтоЗАЗ»).

Таким чином, Олександрівськ поступово перетворився в один з центрів сільськогосподарського машинобудування України.

Розвитку міста сприяло будівництво у 1870-х рр. залізниці, що зв'язала Олександрівськ з Москвою і Кримом. Чотири рази на рік в місті проводилися ярмарки, працювало 440 крамниць та 3 банки.

Наприкінці XIX ст. в Олександрівську мешкало 63,6 тис. чоловік, налічувалося 7 площ, 95 вулиць, 8500 житлових будинків. В 1893 р. провели водогін, в 1910 р. була побудована електростанція.

У місті на початку XX століття було 6 середніх навчальних закладів, 33 початкові школи, 2 училища, Народний будинок, 3 кінематографи, 2 міські бібліотеки, 4 театри, 2 міських сади й сквер. Більшість будівель яких збереглися до сьогодні, є пам'ятками архітектури та історії, які і складають величний Старий Олександрівськ в серці міста Запоріжжя.

Сучасні вулиці старого міста зазнали змін в ході розвитку та розбудови міста. На зміну бруківці прийшов асфальт, газові ліхтарі змінилися електричними, подекуди в ряди старих будинків вривається сучасна забудова.

5. Проспект Соборний – головний проспект Запоріжжя, що простягається від привокзальної площі залізничного вокзалу Запоріжжя-1 до однойменного скверу біля річки Дніпро. Частини нинішнього бульвару мали назви Посто́ва, Сто́пова, Вели́ка, Хоро́ва, Верхня́, Полі́ська, Собо́льна, Карла

Лібкнехта та ін. 4 січня 1952 року бульвар був названий на честь Володимира Леніна, а в 2016 році в рамках декомунізації був перейменований на Соборний. За багатьма джерелами, довжина бульвару становить 10,4 км (Google.map – 11,3 км), що робить його одним з найдовших бульварів Європи (бульвар розташовано між вулицею Металургів і торговим центром «Україна»). Цей бульвар має особливий архітектурний стиль, на ньому або поруч з ним розташовані більшість міських урядових установ, соціально-культурних закладів, торгових центрів та розважальних закладів.

6. Дніпровська ГЕС – найбільша гідроелектростанція на Дніпровських каскадах. Проект будівництва розробив професор І.Г. Александров, в основу архітектурного дизайну ГЕС покладено проекти, розроблені під керівництвом російського архітектора В.О. Весніна. Гребля Дніпровської ГЕС є головним транспортним сполученням між лівим і правим берегами міста. За радянських часів Дніпровська ГЕС була визнана одним з найцікавіших туристичних об'єктів не лише Запоріжжя, а й усієї України. У той час організовані відвідування технічної зони та машинного залу електростанції були заборонені [36].

Театральні та концертні майданчики міста Запоріжжя включають:

- Музично-драматичний театр ім. Магара;
- Муніципальний театр «Дім актора»;
- Театр юного глядача (ТЮГ);
- Ляльковий театр, Новий театр, Кінний театр «Запорізькі козаки»

(острів Хортиця) та інші.

Концертний зал ім. М. І. Глінки (обласна філармонія) – традиційне місце проведення концертів класичної музики та інших культурних заходів. Серед колективів обласної філармонії – Запорізький академічний симфонічний оркестр (диригент і художній керівник – народний артист України В'ячеслав Леда), Запорізький козацький ансамбль та вокальний квінтет «Водовля».

Наступні установи представляють музеї Запорізької області:

1. Музей Архітектури Запоріжжя – крафтовий музей, що складається з

чотирьох відділів. Вони присвячені створенню Олександрівської фортеці та забудові Старого Олександрівська, колоніям менонітів у Запорізькому краї, добі індустріальної модернізації 20-30-х років минулого століття, повоєнному відновленню міста.

2. Музей Феноменальної Сили – ще один крафтовий музей Запоріжжя, який розповідає про спортивні досягнення світового рівня та перемоги запорізьких спортсменів. В експозиції особливо підкреслені імена 7-х легендарних спортсменів із Запоріжжя, які стали частиною світової історії спорту.

3. Запорізький обласний історико-краєзнавчий музей (з наявними постійними експозиціями: «Природа Запоріжжя», «Археологія», «Козацтво», «Етнографія», «Велика Вітчизна», «Нестор Махно та його доба», «Олександрівськ – Запоріжжя на листівках».

4. В обласному художньому музеї зібрано близько 13 000 експонатів.

5. Музей історії зброї – єдиний в Україні приватний музей історії зброї такого масштабу. В експозиції представлено понад 2 000 одиниць холодної та вогнепальної зброї, що відображають всі етапи розвитку людської цивілізації.

Серед інших приватних музеїв – Музей раритетних автомобілів Фейтона, Музей кераміки, та інші.

До найвідоміших виставкових залів міста належать:

- Сучасний Хаб Запоріжжя – знаходиться у Туристичному інформаційному центрі міста Запоріжжя. У хабі проводяться виставки відомих українських та зарубіжних художників, освітні та культурні заходи.

- Виставкова зала Співки художників України: найбільша художня виставка в Україні;

- Виставкова зала Запорізького відділення Співки фотохудожників України;

- Art-L (Художня галерея). Галерея «Арт-Л» була відкрита в березні 2009 року з того часу до моменту повномасштабного вторгнення тут регулярно відбувалися виставки найвищого мистецького рівня. Галерея не обмежує свої

виставки лише образотворчим мистецтвом. По можливості галерея знайомить глядачів з широким спектром жанрів і стилів мистецтва різних художників з різних регіонів України, а також з сусідніх областей та мистецтвознавців країн світу.

– Галерея «Artzebs – gallery» (галерея сучасного мистецтва) та інші.

Окремим культурним осередком Запоріжжя є міський Вернісаж, організований найбільшою творчою організацією міста – Запорізьким міським об'єднанням митців «Колорит» в центрі міста, на площі Маяковського біля Фонтану Життя. Щоденні виставки «Колориту» є унікальним місцем в Запоріжжі, де є можливість поспілкуватися з майстрами й художниками, побачити майстер-класи з різьблення, вишивки, бісероплетіння та інших видів творчості, отримати корисні поради від професійних художників, дизайнерів, карикатуристів, членів Союзу художників, національного Союзу майстрів [36].

В березні 2009 року в Запоріжжі було відкрито виставковий центр «Козак палац» Запорізької торгово-промислової палати (ЗТПП). Центр займає загальну площу 8 600 кв.м., що робить його одним з найбільших виставкових павільйонів такого типу в Україні. «Козак палац» є місцем проведення щорічних інвестиційних форумів, промислових виставок, конференцій та інших ділових заходів. Виставковий центр є перспективним і фундаментальним об'єктом для розвитку ділового туризму в Запорізькій області.

ЗТПП є організатором найбільших промислових виставок регіону, серед яких Міжнародна виставка «Машинобудування» та спеціалізовані виставки «Металургія. Металургія», в тому числі спеціалізованих виставок: «Домоведення», «Ювелірний світ» та «Агротехсервіс». Система управління якістю Запорізької ТПП сертифікована TUV CERT та УкрСЕПРО на відповідність вимогам стандарту ISO 9001:2000.

Крім цього в місті Запоріжжя досить таки розвинений сімейний та дитячий відпочинок, що передбачає наступні складові:

1. Мультифункціональне укриття-простір «Незламний Хаб» та «Незламний Титан» - місця, де проводиться культурні і освітні заходи та дитячі творчі заняття, виставки та концерти. Окрім цього простір слугує, як укриття.

2. Бібліотеки Запоріжжя – нові бібліотеки, у яких кожного дня проводяться різні майстер класи та заходи, як для дітей так і для дорослих.

3. Запорізька дитяча залізниця. Дитяча залізниця має довжину близько 9 км, тут також є невеликий зоопарк, акваріум, зимовий сад і тераріум. На сьогоднішній день не працює.

4. У 1958 році був створений Запорізький дитячий ботанічний сад. Сьогодні Запорізький дитячий ботанічний сад налічує більше 3 500 видів рослин і займає площу близько 15 га, на території саду діють більше 20 гуртків, які налічують по 30 учасників кожен. Щороку тут безкоштовно навчаються та розвиваються понад 1 000 дітей віком від 5 до 17 років. Запорізький ботанічний сад проводить наукові дослідження та співпрацює з навчальними закладами міста: Запорізьким державним університетом (ЗДУ) та медичними установами.

5. У Запоріжжі також є розважальні активності для дітей, такі як: Музей Експериментів, Volkland та інші.

6. Культурно-рекреаційний центральний парк «Дубовий гай» – центральний рекреаційний парк Запоріжжя, розташований у районі Зогтнева, вниз від площі Волі в напрямку Дніпра. Магістраль простягається від набережної до річкового вокзалу. У 18 столітті парк отримав назву «Дубовий гай» через велику кількість дубів, висаджених на його великій території, яка сягала Великого Лугу. Сьогодні парк займає загальну площу близько 55 га. Посередині парку протікає річка, через яку подекуди перекинуті мости, уздовж пішохідних доріжок встановлені лавочки, ігрове обладнання, парк атракціонів, фонтани, концертні зали та тенісні корти [34].

Подієвий туризм у Запоріжжі представлений численними заходами, деякі з яких мають потенціал перерости в культурні події національного

значення. Наприклад, у Запоріжжі є щорічні державні свята: День міста, День металургів, Новий рік (Різдво), тощо.

Найбільші фестивалі та заходи організовує Департамент культури і туризму Запорізької міської ради:

- Khortytsia Freedom – грандіозний дводенний фестиваль музичної свободи;
- Zaporizhzhia Jazzy – фестиваль мистецтв, сучасної і джазової музики;
- Міжнародний фестиваль дитячого та юнацького виконавського мистецтва «Акорди Хортиці»;
- Toloka-фест – книжковий фестиваль;
- Перший Жіночий Форум Запоріжжя;
- Запорізький національний кінофестиваль національного кіно (Запорізький кінофестиваль);
- Дні Гостинності у Запоріжжі
- Всеукраїнський фестиваль мистецтв «Хортиця крізь віки»;
- Всеукраїнський рок-фестиваль «Запоріжжя»;
- Міжнародний джазовий фестиваль «Zaporizhzhia Jam»;
- Відкритий театральний фестиваль «Золота Хортиця»;
- Фестиваль вогняного мистецтва «Хортиця – острів світла»;
- Всеукраїнський фестиваль кераміки «Гончарі Хортиці»;
- Міжнародний фестиваль козацьких бойових мистецтв та традиційних ремесел «Спас» [34].

Особливої уваги заслуговують два фестивалі під відкритим небом «Khortytsia Freedom» та «Zaporizhzhia Jazzy».

«Khortytsia Freedom» став візитівкою міста Запоріжжя. Це грандіозний дводенний фестиваль музичної свободи. Він поєднує в собі традиційні музичні мотиви, народні інструменти, елементи фольклору, новизну, змішаність стилів і новий погляд на українську музику. Фестиваль має декілька сцен на яких виступають музичні артисти різних жанрів.

«Khortytsia Freedom» проводився з 2018 по 2020 рік. Кожного року фестиваль відвідували все більше і більше людей: у 2018 – 50 тис. гостей, у 2019 – 80 тис., у 2020 – 100 тис. З кожним роком збільшується і кількість артистів, що виступають на фестивалі: у 2018 – 22 виконавця, у 2019 – 30, у 2020 – 50.

«Zaporizhzhia Jazzy» – фестиваль мистецтв, сучасної і джазової музики. На фестивалі працює дві сцени. У різні роки хедлайнерами фестивалю були такі артисти як Jamala, ТНМК, Pianoboy. На сценах фестивалю виступали відомі бенди із США та Австрії. Окрім цього лунають пісні учнів мистецьких шкіл Запоріжжя, Запорізької області, Маріуполя, Павлограда та Кривого Рогу. «Zaporizhzhia Jazzy» проводився з 2018 року по 2019 рік. Кожного року фестиваль відвідувало велика кількість гостей: у 2018 році – 50 тис. гостей, у 2019 році – 60 тис. Збільшується кількість артистів, які приймали участь у фестивалі: у 2018 – 13 виконавців, включаючи таких відомих зарубіжних артистів, як: французький музикант Алан Долоталь та американський музикант, номінант премії Греммі – Сет Гліер. [47]

Індустріальний туризм є новим і перспективним напрямком розвитку туризму для міст. Підприємства з унікальними технологічними процесами можуть бути цікавими та привабливими для широкого кола туристів та містян. У Запоріжжі налічується понад 115 таких підприємств (з них 35 – металургійної галузі, 55 – машинобудівної та 35 – харчової та легкої промисловості). Найбільші металургійні та інші підприємства міста мають власний музей, який може бути інтегрований у музейно-туристичний комплекс з виразною назвою («Дніпровський металургійний комбінат ХХІ», «Парк індустріальної епохи» тощо).

Крім того, на увагу заслуговують колишні промислові території та непрацюючі об'єкти. Деякі з цих об'єктів розташовані в центрі міста або в інших доступних місцях. Їх можна використовувати безпосередньо як об'єкти індустріальної спадщини, для організації екскурсій та різноманітних творчих заходів, фестивалів і змагань з екстремальних видів спорту, або ж реабілітувати і використовувати для інших туристичних (рекреаційних)

потреб.

У 2019 році в Запоріжжі презентували перший індустріальний тур – «Steel’ne misto Z», на одне з найбільших підприємств міста – ПАТ «Запоріжсталь», екскурсанти на власні очі могли побачити виробництво з повним металургійним циклом та прогресивне технічне оснащення для виготовлення тисяч тон металу.

Усе це також може доповнювати та розвивати потенційні ресурси міста у сфері розвитку туризму, пов’язуючи їх з туристичним, курортним та рекреаційним потенціалом Запорізької області та сусідніх регіонів.

2.2. Оцінка інфраструктурного забезпечення Запоріжжя для ефективного розвитку фестивального туризму

За даними управління туризму Запорізької міської ради, станом на 1 січня 2022 року в місті функціонувало 45 комфортабельних готелів різного рівня, номерний фонд готельних підприємств становив 1 750 номерів. За експертними оцінками, ще 2 500 номерів могли бути запропоновані для розміщення туристів приватними власниками житла. Квартири у таких власників зазвичай винаймаються без необхідності оформлення відповідних документів, реєстрації користувачів послуг та сплати податків (у тому числі туристичного збору). Станом на 1 жовтня 2023 року чисельність таких готелів та номерних фондів в місті скоротилася в двічі.

Найбільшим готелем за кількістю номерів (їх число становить 250 номерів) є готель «Інтурист», розташований на центральній площі міста (площа Фестивальна), цей готель має чотиризірковий рейтинг. Готель «Театральний» (передбачає 115 номерів) відповідає тризірковим стандартам, даний готель має досить якісний ремонт, хоча працює з 1912 року (сучасна будівля була відремонтована у 1950-х роках) і розташований у старій частині міста (Олександрівське «Старе місто»).

Інші відомі готелі в Запоріжжі включають 45-номерний Reikartz Hotels

& Resorts (на сьогоднішній день назва змінена на ТОВ «Оптіма хотел менеджмент») та 160-номерний Khortitsa Palace. Ці готелі розташовані в безпосередній близькості від автомагістралі.

При поглибленні дослідження слід розглянути ресторани, які безпосередньо пов'язані з розвитком туристичного сектору в регіоні. Серед багатьох таких закладів варто звернути увагу на три ресторани, які увійшли до шорт-листа Національної ресторанної премії «Сіль» 2019-2021 років. В цьому рейтингу йдеться про наступні заклади:

1) ресторан «Bull.Butcher & Wine», вже відомий запоріжцям своїми недільними бранчами та чудовими дегустаціями, був номінований як найкращий м'ясний ресторан та перший стейк-хаус у Запоріжжі;

2) «Майстерня солодких пончиків», що вже не перший рік продовжує завойовувати прихильників у номінації «Кращий заклад вуличної їжі»;

3) «Лаунж-кафе Моніка Белуччі» – фіналіст у номінації «Кращий сільський ресторан» [36].

Усього в місті Запоріжжя представлено 116 закладів харчування.

На основі проведеного аналізу готельно-ресторанного бізнесу в Запорізькій області можна сказати наступне:

1) показники діяльності готельного бізнесу дуже незначні і суттєво відрізняються від загальносвітової тенденції сталого зростання, процвітання та розвитку цієї сфери діяльності;

2) основний готельний фонд відповідає міжнародним стандартам;

3) готелі підвищеного комфорту, введені в експлуатацію за участю іноземних компаній, значно пом'якшили дефіцит готелів класу «люкс» для економічно забезпечених верств населення. Вартість проживання в цих готелях порівнянна з вартістю проживання в найбільших світових столицях.

Середній рівень заповнюваності малих готелів є низьким і значно знизився у 2022 році у зв'язку з війною, масованими обстрілами, а як результат і скороченням туристичних відвідувань Запоріжжя. У зв'язку з цим ресторанна галузь також відіграє важливу роль у реалізації цілей соціально-економічного

розвитку Запорізької області. Основною метою є забезпечення населення кулінарною продукцією та організація високого рівня обслуговування з урахуванням потреб населення [34].

Загалом у Запорізькій області функціонує 15 рекреаційних закладів, у тому числі: чотири санаторії, два дитячі оздоровчі центри, чотири поліклініки, три бази відпочинку та один пансіонат.

При цьому основним та єдиним оздоровчим закладом у Запоріжжі є клінічний санаторій «Великий Луг», філія ПрАТ «Приазовкурорт», який здійснює профілактику за наступними напрямками:

- хвороби системи кровообігу;
- захворювання органів травлення;
- захворювання кістково-м'язової системи;
- захворювання нервової системи;
- захворювання органів дихання;
- захворювання ендокринної системи;
- захворювання органів зору [36].

Решта санаторіїв розташовані поза межами міста, в Запорізькій області і до повномасштабного вторгнення функціонували на повну та приймали відпочиваючих, зараз більшість з цих закладів є окупованими та в них окупаційна влада розміщує війська рф.

У Запоріжжі є кілька туристичних зупинок та оглядових майданчиків, зокрема на острові Хортиця біля Історичного музею козацтва, на площі Соборній з видом на Дніпровську ГЕС (верхній та нижній б'єфи) та острів Хортиця, а також на площі Маяковського (з видом на центр міста). Зупинки та оглядові майданчики не відповідають сучасним вимогам, погано обладнані та мають низьку пропускну спроможність [47].

У 2018 році був відкритий перший Туристичний інформаційний центр. Це місце-помічник для кожного, хто хоче відкрити для себе місто Запоріжжя, почати свої пригоди чи подорож. Туристичний інформаційний центр надавав послуги з організації екскурсій, інформаційні послуги, послуги з придбання

квитків та продажу сувенірної продукції. У 2019 році відкрився Туристичний інформаційний центр в аеропорту. У 2021 році Туристичний інформаційний центр відкрився на вокзалі Запоріжжя 1. До моменту повномасштабного департамент культури і туризму планував відкриття нової туристичної локації – Туристичний інформаційний центр на о. Хортиця. За один календарний рік новий Туристичний центр планував прийняти більше 250 тис. людей.

На сьогоднішній день працює тільки один ТІЦ, на проспекті Соборному, 151, будь-хто може отримати інформацію про основні туристичні об'єкти міста, природні, археологічні, історичні, культурні та духовні пам'ятки, культурно-оздоровчі заклади, готелі, санаторії, бази відпочинку, основні туристичні маршрути, розклад руху поїздів та автобусів, важливі для області та районів, державні свята та вихідні дні, туристичні агенції та послуги, а також іншу туристичну та рекреаційну інформацію про туризм та відпочинок у Запоріжжі [47].

Головною метою центру є збір, обробка та розповсюдження інформації про туристичні можливості міста. Беручи участь у різноманітних регіональних, національних та міжнародних туристичних виставках, форумах та фестивалях, ТІЦ співпрацює з подібними центрами в інших регіонах. Завдяки цій співпраці інформація про туристичні атракції та туристичні організації Запоріжжя поширюється по всій Україні. У той же час, центр отримує відповідну інформацію з інших регіонів України.

Національний заповідник «Хортиця» та Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ» також мають власні інформаційно-туристичні центри.

Найкращим способом перевірити можливості та загрози розвитку фестивального туризму в Запорізькій області є SWOT-аналіз, представлений у таблиці 2.1.

SWOT-аналіз розвитку фестивального туризму в Україні показує внутрішні сильні та слабкі сторони, а також зовнішні можливості та загрози (ризики), що впливають на розвиток.

Таблиця 2.1 – SWOT-аналіз фестивального туризму Запоріжжя (складено за даними [47])

Сильні сторони	Слабкі сторони
- хороші умови для організації фестивалів як взимку, так і влітку; - привабливий імідж Запоріжжя та Запорізької області; - мультикультурність дозволяє людям відчувати різні національні культури під час фестивалю; - хороше транспортне сполучення, наявність різних видів транспорту для відвідування заходів фестивального туризму;	- поганий стан доріг до багатьох туристичних об'єктів та населених пунктів регіону, що знаходять за межами Запоріжжя але можуть бути відвіданні в рамках фестивалів; - низький рівень популяризації та рекламування більшості фестивалів в Запоріжжі, обмежена реклама в ЗМІ та Інтернеті;
- унікальна історико-культурна спадщина, що можна відвідати в програмі організації фестивалів;	- низький рівень сервісу та якості організації фестивальних заходів через низький рівень компетентності організаторів та відсутності належного рівня освіти; - відсутність фінансової підтримки регіональних фестивалів з боку місцевої та державної влади; - відсутність науково-освітніх закладів для підготовки фахівців у сфері фестивального туризму;
Можливості	Загрози
- розробка та реалізація стратегічних програм розвитку фестивального туризму в регіоні; - розширення спектру фестивального туризму за рахунок пошуку нових місць проведення фестивалів, що викличе інтерес населення до нових локацій; - розвиток міжнародних зв'язків в напрямку обміну досвідом щодо специфіки організації фестивального туризму, особливо цікавий досвід Німеччини щодо організації фестивалів та підтримки високого рівня дисциплінарних заходів; - медіа та просування регіональних (міських) фестивальних туристичних продуктів у соціальних мережах;	- загроза життю відвідувачів фестивалів через агресію рф, обстріли Запоріжжя; - зниження зацікавленості населення щодо відвідування фестивалів через їх однотипність та відсутність нових заходів; - відсутність належного державного та громадського контролю та фінансування в сфері фестивального туризму;

Таким чином досить важливо виявити чинники, що перешкоджають позитивному розвитку фестивального туризму в Україні, зокрема і в

Запоріжжі. Це пов'язано з тим, що наша країна має великий потенціал для розвитку фестивального туризму, але йому перешкоджає низка проблем, першочерговою з яких є низький рівень кваліфікації та фінансування фестивального туризму з державного та місцевого бюджетів.

Запорізький регіон повинен використовувати свій великий туристичний потенціал для виходу на світовий туристичний ринок та залучення іноземних туристів та інвесторів для проведення та відвідування фестивалів, що щорічно організовуються в місті. Розвиток курортно-туристичного сектору, а зокрема і фестивального в регіоні призведе до збільшення надходжень до обласного та місцевих бюджетів і підвищення рівня життя населення. Крім того, це підвищить попит на місцеву промислову продукцію, збільшить кількість туристичних об'єктів, вплине на стан будівельної галузі та інфраструктури регіону, допоможе вирішити проблеми зайнятості населення, а також в рамках фестивалів додатково надасть можливість ознайомитися з традиціями та музичним фольклором даного регіону.

Для успішного розвитку туристичної галузі в напрямку фестивального туризму недостатньо створити туристичний продукт на основі унікальних туристичних ресурсів Запоріжжя, важливо забезпечити інформування туристів про те, які продукти доступні в регіоні та як їх отримати, створювати план фестивалів на рік чи два діяльності, подавати пропозиції до місцевих органів влади щодо додаткового фінансування туристичних фестивалів та закріплення цих пропозицій на засіданнях бюджетних комісій міста Запоріжжя.

Крім цього додатково і доступність ймовірних фестивалів та інформації про них впливає на те, як туристи проводять свій вільний час у регіоні, забезпечуючи задоволення їхніх потреб та впливаючи на загальне позитивне враження від подорожі та бажання відвідувати фестивалі Запорізької області та міста зокрема [3].

2.3. Проблеми розвитку фестивального туризму у Запоріжжі

У сучасному фестивальному туризмі в Україні, в тому числі і в Запоріжжі існує безліч проблемних моментів, які уповільнюють або повністю перешкоджають розвитку цього виду туризму. Таким чином, державної та місцевої політики щодо розвитку українського фестивального туризму практично немає.

Відсутність фінансування з боку місцевої влади на організацію і проведення фестивалю найчастіше є однією з причин перенесення або припинення запланованого фестивалю. Як правило, організатори шукають спонсорів і не звертаються за фінансовою допомогою до держави, а намагаються виграти гранти на організацію та проведення фестивалю.

Заходи, пов'язані з фестивальним туризмом, являють собою складний процес, що включає взаємодію великої кількості людей і обладнання, інтересів і зобов'язань, що функціонують в одній складній системі. І, як і будь-яка інша складна система, вона має певні ризики та проблеми діяльності.

Далі варто виокремити основні проблеми та фактори, що негативно впливають на розвиток фестивального туризму в Запоріжжі:

До них відносяться, перш за все, слаборозвинена туристична інфраструктура, низька інвестиційна та ділова активність місцевих жителів, брак кваліфікованих кадрів, неефективна інформаційна пропаганда та відсутність реклами фестивального туризму, слабе використання туристичного потенціалу:

1) проблема технічного забезпечення заходу: передбачає, що для атмосфери та проведення заходів необхідна музична та звукова апаратура, що орендується в певних музичних студіях чи залучаються послуги івент підприємств, які повністю організовують звукове та музичне супроводження, проте завжди є ризик того, що дана апаратура не витримає період роботи та вийде з ладу, а в місті Запоріжжя є досить не велика кількість підприємств, що можуть надавати послуги зі звукового чи музикального супроводу і в таких

організаціях здебільшого в сезон всі робочі дні розплановано завчасно.

У цьому випадку, ситуацію можна дещо покращити за державної підтримки у вигляді додаткових асигнувань на придбання нового реквізиту та технічного обладнання, а також впровадження нових технологій, які можуть бути використані в процесі організації концертів та фестивальних заходів. В напрямку розвитку фестивального туризму передбачається постановка спектаклів, тому що це значно підсилює візуальне враження і позитивно впливає на динаміку участі в музичних виставах, концертах, індивідуальних сольних виступах і т.д. На практиці реалізація перерахованих вище ідей сприяє збільшенню кількості туристів у Запоріжжі. Якісні музичні вистави в поєднанні з яскравими пам'ятками і реалізацією проблематики класичних творів представляють інтерес не тільки для жителів міста. Це не тільки місто, в якому вони проводяться, а й далеко за його межами;

2) іншою проблемою організації, розвитку та відвідування фестивалів у Запоріжжі є відсутність високого рівня транспортного сполучення та дорожнього покриття. Таким чином кількість відвідувачів фестивалів може скорочуватися через складність транспортного сполучення з цим містом та околицями, де відбуваються фестивальні з'їзди;

3) наступною проблемою розвитку фестивального туризму в Запоріжжі є низький рівень популяризації, неефективна інформаційна пропаганда та реклами певних подій, що відбуваються в місті. Таким чином населення країни та регіону залишається не проінформованим про заплановані туристичні заходи та фестивалі, а отже рівень відвідуваності таких заходів є набагато нижчим ніж планується. Стабільну чисельність глядачів можуть збирати фестивалі, що відбуваються кожного року в одну й ту ж дату зі зміною на один-два дні, або в дні загальнодержавних свят чи вхідних. Щоб привернути увагу глядачів, керівництво та колектив Запорізьких музичних закладів вдаються до певних творчих заходів, що сприяють поширенню класичної музики та музичних вистав серед широкої аудиторії. Зокрема, виступи Запорізького оркестру, так би мовити, «під відкритим небом» стали широко відомі на різних

майданчиках, підприємствах, в державних і муніципальних установах;

4) брак кваліфікованих кадрів є додатковою проблемою, що впливає на рівень організації фестивалю в місті Запоріжжя та його проведення, забезпеченість всім необхідним обладнанням, продуманістю розважальної програми, концертів та виступів різних діячів. Варто відмітити, що серед університетів міста Запоріжжя відсутні напрямки освіти студентів, що широко досліджують особливості розвитку та проблеми фестивального туризму, а також мають змогу отримати освітній рівень за спеціалізацією «Організація фестивалей»;

5) іншою проблемою фестивалю міста Запоріжжя є однаковість, масовість фестивалю, недотримання стилю фестивалю, дана проблема в довгостроковій перспективі призводить до скорочення зацікавленості населення у відвідуванні таких фестивалів щорічно, бо відсутність нових заходів та програм не вражає відвідувачів як вперше. Основою таких фестивалів є отримання яскравих емоцій та пізнання нових аспектів туристичного простору;

6) іншим недоліком є комерціалізація фестивалю, тобто за його відвідування передбачається стягування плати за вхід, що може бути основним фактором не відвідання фестивалю, особливо за умов, коли фестиваль є досить феєричним з масовими розважальними заходами, то вартість квитка буде досить високою, в цьому напрямку варто налагоджувати співпрацю з органами місцевої влади міста Запоріжжя для компенсації частини витрат, що врахується в ціні квитка за вхід на територію фестивалю;

7) мала кількість охорони та контролю відвідувачів спричиняють відмову певних осіб здійснювати відвідування таких заходів, що передбачає ймовірність втрати свого майна, стати учасником масових бійок чи інших заходів, що можуть негативно відобразитися на здоров'ї осіб та публіки, що залишається безконтрольною. В Запоріжжі досить мала кількість охоронних компаній, тому для таких масованих заходів варто залучати спеціалістів та охоронні компанії з Дніпра чи Харкова, що контролюватимуть безпеку

учасників фестивалів. Проте варто зауважити, що якщо бюджет фестивалю є мінімальним додаткові витрати на наймання охоронців є фінансово неможливими для організаторів;

8) погане обслуговування – це ще одна проблема, що супроводжує фестивалі Запоріжжя, основною причиною цього є низький рівень підготовленості населення в галузі туризму, особливо фестивального. За низьким рівнем кваліфікації організаторів фестивалю не враховуються всі ризики та потреби, що можуть виникати у відвідувачів таких фестивалів;

9) сміття та екологічні проблеми – це додатковий негативний фактор, що характеризує фестивальний туризм не лише Запоріжжя, а в будь-яких регіонах, даний напрямок передбачає наявність сміттєвих баків та повне прибирання території де було проведено фестиваль, з метою збереження екології.

Важливим питанням у стратегічному розвитку фестивального туризму є питання безпеки. Аналізуючи стан безпеки в сфері туризму, особливо готельного бізнесу, туристичних дестинацій, варто навести часті і навіть масові приклади травм і смертей туристів. Слід зазначити, що фестивальний туризм є одним із зростаючих факторів ризику з точки зору безпеки.

Окреслюючи коло питань розвитку фестивального туризму у Запоріжжі, слід зазначити: чинне законодавство не стимулює розвиток туризму фестивалю. Інфраструктура загального призначення (незадовільний стан дорожньо-транспортного сполучення, готельна мережа, торгівля та громадське харчування) в центрі фестивального туризму за межами Запоріжжя розвинена слабо.

Стратегічне бачення розвитку фестивального туризму у Запоріжжі передбачає реалізацію низки заходів щодо вдосконалення системи управління туристичною галуззю, зміцнення важливого фундаменту фестивального туризму та створення умов для реалізації інвестиційних проектів у сфері туризму. Галузі, які збільшують продовольче забезпечення фестивалю шляхом створення нових фестивалів, покращення якості існуючих фестивалів,

розширення внутрішнього та зовнішнього ринків, покращення якості туристичних послуг та підвищення ефективності використання ресурсів та історичної спадщини фестивалю. Культурна спадщина, поліпшення транспортних послуг і т. д.

Таким чином, Запоріжжя є досить перспективною туристичною зоною України для стратегічного розвитку фестивального туризму. При достатньому фінансуванні, спрямованому в першу чергу на розвиток інфраструктури та поширення природного, рекреаційного, історичного та культурного потенціалу, очікується, що він займе одне з перших місць у розвитку цього виду туризму, а також може і повинно приносити користь як для населення, так і для органів влади на місцях, що проявляється в отриманні додаткових фінансових надходжень від проведення фестивалю.

Висновки до розділу 2

1. Фестивальний туризм у Запоріжжі представлений численними заходами, деякі з яких мають потенціал перерости в культурні події національного значення. Наприклад, у Запоріжжі є щорічні державні свята: День міста, День металургів, Новий рік (Різдво), тощо. Особливої уваги міста Запоріжжя заслуговують два фестивалі під відкритим небом «Khotytsia Freedom» та «Zaporizhzhia Jazzy».

2. Аналізуючи інфраструктуру міста Запоріжжя та потенціал розвитку фестивального туризму варто відмітити, що до моменту повномасштабного вторгнення в місті функціонувало 45 готелів, номерний фонд готельних підприємств становив 1 750 номерів. За експертними оцінками, ще 2 500 номерів могли бути запропоновані для розміщення туристів приватними власниками житла. Кватири у таких власників зазвичай винаймаються без необхідності оформлення відповідних документів, реєстрації користувачів послуг та сплати податків (у тому числі туристичного збору). Станом на 1 жовтня 2023 року чисельність таких готелів та номерних

фондів в місті уже скоротилася в двічі.

3. Окреслюючи коло питань, пов'язаних з розвитком фестивального туризму в Запоріжжі, слід зазначити, що чинне законодавство не стимулює розвиток фестивального туризму. Інфраструктура загального призначення (зв'язки дорожньо-транспортних служб, незадовільний стан готельної мережі, торгівлі та громадського харчування) в центрі фестивального туризму за межами Запоріжжя розвинена недостатньо добре. Крім цього напрямки розвитку фестивального туризму в Запоріжжі передбачають реалізацію заходів щодо вдосконалення системи управління фестивальним туризмом, зміцнення важливого фундаменту фестивального туризму та створення умов для реалізації інвестиційних проектів у сфері туризму.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ ЗАПОРІЖЖІ

3.1. Практичні рекомендації та перспективні напрямки щодо розвитку безпечного фестивального туризму у повоєнний час

До війни туристичний потенціал українських прифронтових населених пунктів Запорізької, Дніпропетровської, Сумської, Харківської та Донецької областей був дуже високим, а туристичний сектор добре розвивався. Однак внаслідок російського вторгнення в Україну значна кількість цінних туристичних об'єктів та інфраструктури була зруйнована, багато туристичних підприємств було закрито, а сільський туризм у Запорізькій, Харківській та Донецькій областях практично зник. Незважаючи на це, внутрішній туризм продовжує дещо функціонувати, хоча і зі змінами та більше в західних регіонах країни.

Війна в Україні вплинула на фестивальний туризм в Україні. Повоєнне відродження українського фестивального туризму вже потребує певних кроків та формування стратегічних цілей. Після війни Україна матиме великий потенціал у туристичній сфері, зокрема і в напрямку розвитку фестивального туризму, ця сфера послуг буде однією з найбільш швидкозростаючих. Тому слід старанно працювати над відновленням туристичних маршрутів у найменш постраждалих регіонах, які стануть потужним потенціалом і базою для іноземних туристів. Слід зазначити, що фестивальний туризм потребує підтримки на всіх рівнях, насамперед, це державна підтримка та ефективна робота низки туристичних організацій, зокрема Агентства розвитку фестивального туризму [2].

Фестивальний туризм в Україні має багато негативних тенденцій, які заважають йому стати одним з найбільш привабливих видів подієвого туризму в країні. Їх вплив має бути ослаблено шляхом реалізації стратегічного напрямку розвитку фестивального туризму в країні.

Грунтуючись на результатах аналізу проблеми, можна визначити стратегічний напрямок розвитку українського фестивального туризму. Отже, на інституційному рівні це внесення змін до Закону України «Про туризм», які додадуть подієвий туризм та його різновиди, особливо фестивалі. Також рекомендується внести зміни до Закону України «Про підприємництво», визначивши діяльність фестивалю як економічну та підприємницьку.

Владі також необхідно створити умови для інвестицій у фестивальні рухи та фестивальний туризм. Завдяки успішній інвестиційній політиці рівень інфраструктури відповідає сучасним потребам в технологіях і необхідному обладнанні як для українських, так і для іноземних туристів, а збільшений фестивальний туризм також повинен бути цікавий суб'єкту туристичної діяльності. З цією метою необхідно заохочувати туристичні компанії до розробки різноманітних фестивальних турів в усі регіони України протягом усього року, особливо в так зване міжсезоння, зимові місяці та регіони-аутсайтери в контексті фестивального туризму. Це забезпечить створення цілорічного фестивального сезону в Україні.

На основі аналізу проблеми було визначено стратегічний напрям розвитку фестивального туризму в Україні як на інституційному рівні, так і на рівні організаторів фестивалів та суб'єктів туризму.

Отже, на інституційному рівні, говорячи про внесення змін до Закону України «Про туризм» шляхом додавання подієвого туризму та його різновидів, особливо фестивального туризму, також визначається діяльність фестивалю як економічна та підприємницька, вносяться зміни до Закону України «Про підприємництво».

Питання про створення фестивальної асоціації в нашій країні як і раніше актуальне. Це було в першу чергу рушійною силою будівництва незалежності нашої країни, але поряд зі створенням власної фестивальної асоціації, яка обов'язково підтримає авторитетні українські фестивалі, які зараз знаходяться в процесі знищення, вітчизняні фестивалі можуть стати повноправними членами EFFE і вийти на нові міжнародні ринки.

Національна асоціація не тільки зможе підтримувати молоді та відомі фестивалі, але й зможе спрямовувати кошти, отримані від фестивалів членів Асоціації, до міського бюджету, минаючи корупційні схеми. Це, безумовно, сприяє розвитку українського фестивального руху, виводячи його на новий, більш якісний європейський рівень.

Владі також необхідно створити умови для інвестицій у фестивальні рухи та фестивальний туризм. Завдяки успішній інвестиційній політиці рівень інфраструктури підвищився, задовольняючи сучасні потреби в технологіях і необхідному обладнанні як для українських, так і для іноземних туристів.

Тісна співпраця між державним та приватним секторами відповідних галузей, заснована на досвіді зарубіжних країн у реалізації державної політики в основних країнах івент-індустрії, також необхідна для розвитку фестивального туризму в Україні.

Членство України в івент-індустрії, регіональних і міжнародних організаціях фестивального руху також стане одним з факторів розвитку фестивального туризму в країні. До таких організацій належать Європейська асоціація фестивалів, Міжнародна асоціація фестивалів та заходів, Європейська асоціація народних фестивалів, Міжнародна рада народних фестивалів та організацій народної творчості, Асоціація організаторів фестивалів.

Необхідно щорічно складати точний календар подій в регіонах і містах України. Календар, розроблений обласними та крайовими туристичними офісами, слід удосконалювати і використовувати в майбутньому. Також бажано розробити окремий фестивальний календар з повним описом всіх ймовірних за рік регіональних фестивальних заходів.

Не зайвим буде створити умови для того, щоб організатори національних фестивалів надавали статистику щодо організації та проведення різних фестивалів. За основу можна взяти принцип надання статистики від туристичних організацій. Це дозволяє виявити додаткові напрямки руху фестивалю. Також необхідно надати фінансову підтримку або, по можливості,

збільшити її, щоб створити необхідні умови для організації фестивалю. Поряд з цим вам потрібно надати відповідне місце проведення фестивалю або допомогти в їх пошуку.

Фестивальний туризм також повинен бути цікавий суб'єкту туристичної діяльності. Для цього варто розробляти різноманітні фестивальні тури, різної спрямованості, що місто Запоріжжя цілком дозволяє враховуючи поєднання в ньому суворой промисловості та гарних краєвидів і місцевих колоритних пейзажів. Крім цього варто працювати в напрямку реалізації фестивальних програм протягом всього року, особливо в так зване міжсезоння, зимові місяці та регіони-аутсайтери, що забезпечить створення цілорічного фестивального туристичного сезону в Україні.

Туроператорам необхідно вдосконалювати свої маркетингові інструменти для вивчення покупців фестивальних турів. При проведенні маркетингових досліджень необхідно враховувати особливості фестивального туру в ролі послуг, що надаються маркетинговим комплексом «7Р»:

- продукт (product);
- планування (planning);
- місце (place);
- люди (people);
- ціни (prices);
- просування (promo);
- процес (process).

Не менш важлива практика соціологічних опитувань серед населення і туристів регіону та міста Запоріжжя з питань організації та проведення фестивалю. Ці опитування послужать інформаційною базою для подальшого дослідження потенційних відвідувачів фестивалю. За допомогою інтерв'ю та анкет можна провести загальне опитування туристів, задавши кілька запитань про події та фестивалі. Або можна опитати відвідувачів фестивалю безпосередньо, як на самому фестивалі, під час цієї події, так і за відсутності

фестивалю (електронною поштою, на офіційному сайті фестивалю або по телефону).

Таким чином вказані стратегічні напрямки розвитку фестивального туризму в Україні знижують або повністю усувають негативний вплив певних факторів на розвиток цього виду туризму. Завдяки комплексній реалізації цих заходів фестивальний туризм зможе стати одним з найпопулярніших видів туризму в Запоріжжі та в країні зокрема.

3.2. Розробка нового фестивального туру до Запоріжжя

Щороку Запоріжжя запрошує мешканців з інших міст України та з-за кордону взяти участь у заходах, які регулярно проводяться в цьому місті. Запоріжжя славиться не лише своєю дивовижною історією, історичними будівлями, природними ресурсами та гостинними людьми. Воно також відоме своїми концертами, фестивалями та безліччю інших атмосферних подій, які приваблюють безліч відвідувачів з усього світу.

Одним з найпопулярніших і найвідоміших фестивалів у Запоріжжі є «Khortytsia Freedom».

«Khortytsia Freedom» – це сплав української народної культури та сучасних українських тенденцій. Це глобальний сплав різних музичних стилів, різних епох і різних музичних смаків у Запоріжжі – історичному та індустріальному центрі України [45].

На відвідувачів даного заходу чекають:

- два дні безперервної музичної свободи;
- дві музичні сцени;
- кращі українські виконавці різних жанрів;
- понад 50 000 гостей (щороку чисельність гостей перевищує 80 000 осіб);
- фуд-зону з топовими ресторанами з усієї країни;
- дитячі майданчики та атракціони для дітей [45].

Місце проведення фестивалю – парк ім. В. Сацького (біля планетарію) з видом на острів Хортицю та Дніпро – дві головні туристичні принади України.

Серед хедлайнерів щорічного Khortytsia Freedom є ті, хто сьогодні уособлює сучасний дух української сцени. Це KAZKA, які докладають максимум зусиль, щоб захопити публіку електро-фолком і подарувати незабутній виступ. Це Альона Альона – виконавиця репу, діалогу з публікою та один з особливих гостей фестивалю, що може позитивно зарядити публіку. Це Арсен Мірзоян, який зазвичай є хедлайнером першого дня фестивалю. Запоріжжя завжди буде для цього фестивалю особливим місцем та основним джерелом отримання позитивної енергетики від виконавців.

Також популярний виконавець Дмитро Шров та його група Ріанобой є постійним виконавцем на фестивалі старих та нових хітів. Крім цього, постійним гостем фестивалю є гурту «Один в каное», який вже давно увійшов в історію сучасної української музики та підкорив своєю лірикою певну категорію людей.

Шанувальників рок-виступів на фестивалі завжди радують концерти гуртів O Torvald та Erolz. Для тих, хто зацікавлений у поєднанні музики в стилі «металу» з фолком, може відвідувати виступ гурту KARNA [45].

«Khortytsia Freedom» завжди приймає участь близько 36-40 популярних виконавців української та світової сцени.

Варто відмітити, що завжди аудиторія фестивалю не обмежується 50 000-80 000 осіб. Завдяки прямим трансляціям у соціальних мережах та зйомкам з дронів люди з усього світу можуть зануритися в атмосферу «Khortytsia Freedom» навіть на відстані [45].

Далі здійснимо прорахунок ймовірних витрат на відвідування даного фестивалю, що включатиме програму туру в тому числі з врахуванням відвідування мальовничих куточків міста Запоріжжя.

Загалом тур передбачає програму на 4 дні з відвідуванням фестивалю «Khortytsia Freedom» та екскурсійними походами в період відсутності виступів виконавців.

Перший день туру – передбачає приїзд до Запоріжжя, поселення в готель – Khortitsa Palace [37].

Готель Khortitsa Palace розташований у самому центрі міста, у діловій та культурній частині Запоріжжя, він знаходиться всього за 15 хвилин ходьби від мерії та за 5 хвилин ходьби від набережної річки Дніпро, а також за 30 хвилин їзди від міжнародного аеропорту Запоріжжя та за 1 годину їзди від міжнародного аеропорту Дніпро. Заїзд до номерів в готелі передбачається о 15:00, виїзд о 12:00. Для заселення в рамках туру всім туристам пропонуються номери Classic за ціною 2600 грн. з ПДВ – 7%, плюс до вартості номеру входять сніданки.

Абсолютно всі номери обладнані:

- ліжком;
- 42-дюймовим LCD-телевізором;
- супутниковим телебаченням;
- бездротовим телефоном з можливістю здійснювати міжнародні та міжміські дзвінки;
- чайником;
- Wi-Fi роутером для можливості доступу до мережі Інтернет (безкоштовно);
- сейфом;
- кондиціонером;
- праскою та прасувальною дошкою;
- радіо-будильником;
- дитячим ліжком (за запитом відпочиваючих) [37].

Далі в рамках програми фестивалю передбачається оглядова екскурсія по Запоріжжю з гідом Валентиною Вінніченко, що є досить відомим гідом міста, який розповідає історичні аспекти формування тієї чи іншої архітектури до сучасного часу.

Екскурсія передбачається по наступних визначних місцях міста:

1. Старий Олександрівськ – колись Запоріжжя називалося Олександрівськом і було повітовим центром. До сьогодні збереглося багато архітектурних пам'яток 19 століття, які складають історичний центр міста. Сьогодні це затишний простір з історичними будівлями, парками, скверами та фонтанами. Запорізький архітектурний музей – це перше в місті ремісниче середовище, присвячене містобудуванню до 20-го століття;

2. Проспект Соборний (від бульвару Шевченко до площі Маяковського) із заходом в туристичний інформаційний центр – є головним проспектом Запоріжжя і слугує візитною карткою міста. Прогулюючись проспектом, можна побачити чотири з семи районів міста. Загальна довжина проспекту – понад 10 км. Проспект починається від Центрального залізничного вокзалу Запоріжжя-1 і закінчується на Запорізькій площі біля Дніпровської гідроелектростанції. На вулиці Соборній розташовано багато кав'ярень та визначних пам'яток;

Далі за графіком, обід в ресторані «Нарешті», що є рестораном сучасної української кухні та передбачає на вибір множину страв, за їжу кожен платить самостійно, у вартість туру це не входить [43].

Після обіду у туристів є вільний час на прогулянку містом або інший відпочинок, вечеря в різних закладах та повернення до готелю.

Другий день туру починається зі сніданку у готелі. Далі передбачається екскурсія:

– на о. Хортиця. Сам острів Хортиця – найбільший на річці Дніпро. Його довжина становить понад 11 кілометрів, ширина – до 2,5 км. Національний заповідник «Хортиця» – науково-рекреаційний та освітній заклад, що охороняє історичні, культурні та природні об'єкти; збирає, вивчає, зберігає та популяризує пам'ятники, пов'язані з історією запорізького козацтва та інших історичних епох. Його загальна площа становить понад 2300 га.

Разом з островом вони утворюють єдину комплексну історико-культурну і природну пам'ятку, що охоплює період від мезоліту до сучасності.

Заповідник внесено до державного реєстру нерухомих пам'яток України. На його території знаходяться 63 пам'ятки археології та історії, 33 з яких зареєстровані на державному обліку. 1993 року заповідник отримав статус національного.

– у музей архітектури – це перший у мережі музеїв ремесел у місті. Цей простір містить багато корисної інформації про архітектурну спадщину Запоріжжя. Від перших будівель колишнього Олександрівська до міської забудови другої половини 20 століття. Також можна переглянути архівні фотографії, відео та унікальні експонати [38].

Далі передбачається обід у гастро барі Бібліотека та вільний час, варто відмітити, що вартість обіду не входить до вартості туру, це туристи оплачують окремо в залежності від свого чеку.

Після обіду, увечері запланований трансфер на перший день фестивалю, де можна слухати музику, пригощатися напоями та їжею за власний рахунок, це у вартість туру не входить. Після фестивалю всі туристи до готелю їдуть самостійно та самостійно контролюють час на свій відпочинок.

Третій день туру починається зі сніданку у готелі, далі екскурсія до Музею феноменальної сили – другий простір у мережі музеїв ремесел у Запоріжжі. Це ідеальне місце, де можна дізнатися все про спорт і не тільки. Тут багато цікавої інформації про походження різних видів спорту, історії відомих запорізьких спортсменів, ретро-фотографій, унікальних експонатів та багато іншого. Спеціально для Музею феноменальної сили український художник Олександр Корбан створив сім картин, на яких у власному стилі зобразив видатних запорізьких спортсменів та спортсменок [40].

Після цієї екскурсії запланований обід у ресторані «Давічні». Далі вільний час та трансфер всіх туристів на другий день фестивалю. Після фестивалю всі туристи до готелю їдуть самостійно [42].

Четвертий день – сніданок у готелі, вільний час, обід у готелі (якщо є час) та трансфер на вокзал.

Варто відмітити, що у вартість туру не входить плата за відвідування певних екскурсійних майданчиків та закладів, обіди та вечері в ресторанах та інших закладах громадського харчування. Загалом у вартість туру входить оренда готельного номеру (1 доба) – 2 600 грн., послуги екскурсовода – 800 грн., транспортні послуги (4 дні) – 2800 грн., страхування – 50 грн. Далі здійснимо повний прорахунок вартості туру, комісію турагента, податки та інші платежі (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Калькуляція вартості туру на 4 дні фестивалю «Khortytisia Freedom»

	У розрахунку на 1 особу на 4 дні туру
Проживання в готелі	10400
Послуги екскурсовода	800
Транспортні послуги	2800
Страхування	50
Собівартість туру	14050
Винагорода туроператора, 10%	1405
Загальна вартість туру	15455

Всього вартість туру становить 15455 грн. з однієї особи.

Варто зауважити, що на практиці такі тури та фестивалі популяризують певні регіони, зокрема місто Запоріжжя, як місце з високим потенціалом розвитку туристичної сфери завдяки вдалому поєднанню природних та мальовничих куточків, а також промислових та історичних архітектурних об'єктів. В цілому місто є досить цікавим для різних вікових та соціальних груп населення.

Висновок до розділу 3

1. Таким чином, фестивальний туризм є одним з найбільш перспективних видів туризму в Україні. Державна підтримка та стратегічний напрям, такі як просування фестивального туризму, розвиток інфраструктури, підготовка професійних кадрів, нейтралізують вплив негативних факторів на

розвиток фестивального туризму та сприяють його становленню як одного з найпопулярніших видів туризму в Україні. Говорячи про трудові ресурси фестивального туризму, українським навчальним закладам рекомендується забезпечити підготовку професіоналів фестивального туризму та організацію фахівців в області менеджменту.

2. Варто відзначити, що в рамках нового туру, що передбачає відвідування фестивалю «Khortytsia Freedom» можна відвідати множину визначальних місць Запоріжжя та насолодитися музичним фестивалем в вечірній час. У вартість туру не входить вартість відвідування туристичних об'єктів, обіду або вечері в ресторанах та інших закладах громадського харчування. Всього у вартість туру передбачається в суммі 15455 грн. з однієї особи.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено тенденції розвитку фестивального туризму в місті Запоріжжі та розроблено практичні рекомендації щодо його розвитку у повоєнний час. Одержані в процесі дослідження результати та їх узагальнення надають змогу сформулювати такі висновки й внести пропозиції, які мають теоретичне та практичне значення.

1. У сучасному світі туризм є найбільш швидкозростаючою галуззю світової економіки. Загалом, кожна країна, місто та регіон намагається максимально підвищити популярність своїх туристичних напрямків. Сьогодні зростає інтерес до фестивальних турів, які приходять на зміну традиційному купально-пляжному відпочинку. Ця тенденція в туристичній індустрії не обмежується сферою подорожей, а допомагає вирішувати багато соціально-економічних проблем. Фестивалі приваблюють в країну багато туристів, що, в свою чергу, сприяє збільшенню валютних надходжень. Крім того, фестивальний туризм допомагає вирішити проблему сезонності. Це особливо актуально для країн із субтропічним кліматом, які розвивають пляжний відпочинок або гірськолижний туризм. Фестивальний туризм є індикатором і своєрідним каталізатором інтенсивності та якості мистецького життя країни. Як свідчить міжнародний досвід, фестивалі є центрами культурної творчості, вони визначають напрямки мистецького розвитку, формують нові ідеї та відкривають нові горизонти для творчої самореалізації. У зв'язку з військовими діями на всій території України заборонені рафтинг, піші прогулянки та екскурсії маршрутами, наближеними до об'єктів критичної інфраструктури та військово-стратегічних об'єктів. Масштабні заходи (фестивалі, концерти тощо) суворо заборонені воєнним станом. Закриті також туристичні об'єкти поблизу кордону з країною-агресором. Внаслідок тривалої військової агресії Росії Україна зазнала величезних втрат, але криза зачіпає кожного. На тлі жахливих воєнних злочинів агресора, загибелі мирного населення, гуманітарної катастрофи, втрати домівок та засобів до існування

мільйонів громадян, низка політичних, економічних та екологічних питань відійшла на другий план. З метою відновлення туристичної та інвестиційної привабливості туристично-рекреаційної галузі України пріоритетним завданням є розробка довгострокової стратегії у цій сфері, спираючись на досвід країн, які відновили та покращили власний туристично-рекреаційний потенціал у післявоєнний період.

2. Основними туристичними об'єктами в Запоріжжі та Запорізькій області є: Національний заповідник «Хортиця» (включаючи історико-культурний комплекс «Запорізька Січ» та стародавні пам'ятки), 700-річний Запорізький дуб, архітектурні та житлові об'єкти, історичні та культурні пам'ятки, Дніпровська гідроелектростанція (ДніпроГЕС), вулиця Соболіний, Старе місто Олександрівськ Старе місто Олександрівська, Соцмісто, менонітська колонія Розенталь, менонітська колонія Шенвізе та інші. Щороку Запоріжжя запрошує мешканців з інших міст України та з-за кордону до участі в регулярних заходах. Запоріжжя славиться не лише своєю дивовижною історією, історичними будівлями, природними ресурсами та добрими людьми. Воно також відоме своїми концертами, фестивалями та багатьма іншими продуманими заходами, які приваблюють безліч туристів з усього світу. Одним з найпопулярніших і найвідоміших фестивалів у Запоріжжі є «Khortytsia Freedom». «Khortytsia Freedom» – це сплав української народної культури та сучасних українських тенденцій.

3. Запорізька область, і Запоріжжя зокрема, є надзвичайно перспективним регіоном і містом для розвитку фестивального туризму. Держава, Церква та приватні підприємці співпрацюють між собою для пошуку шляхів вирішення цих проблем. Адже для відновлення туризму необхідно відновити позиції України на міжнародному туристичному ринку міжвоєнного періоду. Туристичні оператори повинні знайти нові шляхи просування та продажу нових, інноваційних та цікавих продуктів і послуг. Одним із шляхів є створення раціональної системи взаємовідносин для вирішення конкретних завдань планування. Їх правильна інтеграція

забезпечить синергетичні зв'язки та посилить дію один одного. Для розвитку фестивального туризму в Запорізькій області необхідна національна або регіональна програма підтримки туристичної галузі через різноманітні фінансові та податкові стимули, спрямовані на створення сприятливих умов для приходу інвесторів в Україну та розбудову відповідної інфраструктури. Існує необхідність посилення уваги держави до вирішення проблем розвитку внутрішнього туризму в Україні. Впливові методи та інструменти, що використовуються для регулювання туристичної галузі, не завжди відповідають сучасним умовам. Тому існує необхідність змінити ситуацію на краще шляхом удосконалення системи та механізмів державного регулювання, спираючись на досвід країн з успішною національною туристичною політикою, спрямованою на забезпечення висококонкурентного туристичного сектору.

4. Вказані стратегічні напрямки розвитку фестивального туризму в Україні знижують або повністю усувають негативний вплив певних факторів на розвиток цього виду туризму. Завдяки комплексній реалізації цих заходів фестивальний туризм зможе стати одним з найпопулярніших видів туризму в Запоріжжі та в країні зокрема. На сьогоднішній день планування туристичних та фестивальних заходів відбувається з врахуванням всіх норм безпеки та дозволів з боку ДСНС, головними перешкодами для туризму є ризиковість мінування території країни, що була раніше окупованою та ризик ракетних обстрілів. Беручи до уваги досвід іноземців, стратегія розвитку фестивального туризму в Україні повинна передбачати реструктуризацію в сфері фестивального туризму, в напрямку роботи по забезпеченню безпеки потенційних туристів, які хочуть відвідати фестиваль в місті Запоріжжя, враховуючи близькість це місто на лінії фронту. В даному випадку варто залучати тільки ізраїльський досвід, оскільки інші країни починають розвивати фестивальний бізнес тільки після закінчення бойових дій, а Ізраїль розвиває фестивальний туризм в умовах потенційних обстрілів і загроз життю туристів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Александрович, Н. О. Розвиток спортивно-рекреаційного туризму в Україні. *ScienceRise*. 2019. № 5. С. 10–14. URL: https://www.researchgate.net/publication/334160518_Promotion_of_sports_and_recreational_tourism_in_Ukraine/fulltext/5d1ab891458515c11c095363/Promotion-of-sports-and-recreational-tourism-in-Ukraine.pdf (дата звернення: 15.10.2023).
2. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(2). С. 206–217. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15272> (дата звернення: 15.10.2023).
3. Безверхнюк Т. М., Бабов К.Д., Цуркан О. І. Ресурсне забезпечення післявоєнного відновлення та розвитку України: потенціал курортно-рекреаційної сфери. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. Вип. 6(8). С. 459–470. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/1713/1711> (дата звернення: 16.10.2023).
4. Божко Л. Д., Холодок В. Д. Туризм: проблеми та перспективи розвитку під час війни. URL: <http://ku-khsac.in.ua/article/view/265423> (дата звернення: 16.10.2023).
5. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Вип. 62. С. 178–196. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Bordun-Visnuk_Univer_Economics-stattya-22.pdf (дата звернення: 16.10.2023).
6. Брич В. Я. Туроперейтинг. Екон. думка ТНЕУ, 2018. 440 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/brych.htm#google_vignette (дата звернення: 18.10.2023).
7. Буторіна, В. Б. Іміджеологія і PR підприємств туристичної галузі.

Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. 112 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/222/%D0%91%D1%83%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%B0%20%D0%92.%D0%91.%20%D0%86%D0%9C%D0%86%D0%94%D0%96%D0%95%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%86%20PR%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%84%D0%9C%D0%A1%D0%A2%D0%92%20%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%93%D0%90%D0%9B%D0%A3%D0%97%D0%86.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 18.10.2023).

8. Василюк О., Норенко К. Вплив військової діяльності на природу України: посібник. Львів : Видавництво «Компанія «Манускрипт». 2019. 68 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/339549784_Vasiluk_O_Norenko_K_Vpliv_vijskovo_i_dialnosti_na_prirodu_Ukraini_posibnik_O_Vasiluk_K_Norenko_zag_red_O_Kravcenko_-_Vidavnictvo_Kompania_Manuskript_-_Lviv_2019_-_68_s (дата звернення: 19.10.2023).

9. Вдовиченко В. О. COVID-19 в ЄС: Егоїзм, солідарність чи поширення впливу. *Аналітична записка програм Регіональних ініціатив та сусідства та Європейських студій Ради зовнішньої політики «Українська призма»*. 2020. № 23. С. 12–18. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/download/82/97> (дата звернення: 19.10.2023).

10. Війна в Україні може завадити відновленню туризму. URL: <https://news.un.org/ru/story/2022/03/1420802> 22.03.2022 (дата звернення: 19.10.2023).

11. Внучко С. К. COVID-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та український реалії. *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу*. 2020. № 11. С. 83–87. URL: <http://eap-csf.org.ua/wp->

<content/uploads/2020/12/COVID-19-TA-SOTSIALNIY-DIALOG-V-TURISTICHNIY-GALUZI-PRAKTIKA-YES-TA-UKRAYINSKI-REALIYI.pdf>

(дата звернення: 25.10.2023).

12. Ворошилова Г. С. Маркетингова політика як ключовий інструмент формування діяльності підприємств сфери туристичного бізнесу. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв (серія: «Туризм»)*. 2020. № 3. С. 166–174. URL: <http://tourism.knukim.edu.ua/issue/download/13430/7115> (дата звернення: 25.10.2023).

13. Гаврилюк С. П., Кравченко В. В. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичного бізнесу в Україні. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку*: матеріали IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ). К.: Університет «КРОК», 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1254> (дата звернення: 25.10.2023).

14. Грабевник, С. М. Особливості реклами та PR у туризмі. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/grabevnyk.htm (дата звернення: 25.10.2023).

15. Грицишин А. Т., Мальська М. П., Білоус С. В., Топорницька М. Я. Фестивальний туризм: теорія та практика: навч. посібник. Київ : Видавець ФОП Піча Ю. В., 2022. 232 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/Malska-Bilous-Hrytsyshyn-Festyvalnyy-turyzm2022-book.pdf> (дата звернення: 26.10.2023).

16. Гурська, І. С. Формування та перспективи розвитку ринку туристичних послуг в Україні під час та після пандемії. *Агросвіт*. 2021. № 5–6. С. 63–67. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3404&i=9> (дата звернення: 26.10.2023).

17. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? Електронний ресурс. URL:

<https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (дата звернення 27.10.2023).

18. Департамент транспорту: Транспортна статистика Великобританії 2021 [Електронний ресурс] URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/transport-statistics-greatbritain-2021/transport-statistics-great-britain-2021> (дата звернення: 27.10.2023).

19. Дехтяр Н. А. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні [Текст]: монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 470 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25921> (дата звернення: 27.10.2023).

20. Закон України «Про туризм»: чинне законодавство станом на 01 квітня 2023 року: Офіц. текст. Київ: Паливода О.В., 2023. 36 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.10.2023).

21. Захарова, Т. Напрямки розвитку туристичного бізнесу України. *Економіка та суспільство*. 2023. №49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2284> (дата звернення: 01.11.2023).

22. Корпан, Б. І. Водний туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали наукової конференції з міжнародною участю. Львів, 2021. 84 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/materialy_konferentsii-Vodnyy-turyzm-2021.pdf (дата звернення: 01.11.2023).

23. Любіцева, О. О. Ринок туристичних послуг. Київ: «Альтерпрес», 2018. 436 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp.htm#google_vignette (дата звернення: 02.11.2023).

24. Мазур В.С. Сучасні аспекти розвитку туристичного бізнесу в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. №2. С.224–230. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-2_0-pages-224_230.pdf (дата звернення: 02.11.2023).

25. Малюкіна А. О. Аналіз процесу прийняття управлінських рішень на

підприємстві. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки та управління (серія: «Управління підприємством»)*. 2018. № 4 (24). С. 123–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2014_4_21 (дата звернення: 03.11.2023).

26. Мельниченко С. О. Туристична сфера: вихід з карантину. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 6. С. 23–34. URL: http://zt.knute.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2755&catid=301&lang=uk (дата звернення: 03.11.2023).

27. Міллер Ю. І. Спортивно-оздоровчий туризм як один з найбільш швидкозростаючих секторів туризму. Матеріали 73-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету на базі Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». 2021. № 2. С. 13–14. URL: <https://nupp.edu.ua/event/73-nk-profesoriv-vikladachiv-naukovikh-pratsivnikov-aspirantiv-ta-studentiv-universitetu.html> (дата звернення: 03.11.2023).

28. Міллер Ю. І. Футбол як один із найпопулярніших видів спортивноподієвого туризму. *Регіональна економіка та управління*. 2021. № 2 (32). С. 71–78. URL: https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/struct/nnifem/specialities/242-turism/acredita/zso_242_turizm.pdf (дата звернення: 03.11.2023).

29. Моца А., Шевчук С., Серeda Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. №41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14> (дата звернення: 03.11.2023).

30. Нагара М. Б. Діловий туризм в Україні: реалії та перспективирозвитку. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2018. № 2. С. 73–77. URL: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/uk/arkhiv> (дата звернення: 04.11.2023).

31. Наказ Державної туристичної адміністрації України «Про затвердження порядку оформлення ваучера на надання туристичних послуг та

його використання» від 06.06.2005 № 50; із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства інфраструктури № 896 (з2012-13) від 11.11.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0765-05#Text>. (дата звернення: 04.11.2023).

32. Овчинніков О. Зелене відновлення України. UWEC Work Group Journal, 2022. №2. С. 35–43. URL: https://www.researchgate.net/publication/362230122_Zurnal_pro_ekologichni_nasli_dki_vijni_Ukraine_War_Environmental_Consequences_Work_Group_UWEC_Vi_pusk_2_Ukrainskou (дата звернення: 05.11.2023).

33. Огієнко А. В., Огієнко М. М. Теоретичні засади дослідження туристично-рекреаційного потенціалу. *Проблеми системного підходу в економіці: збірник наукових праць*. 2020. Вип. 1(75). С. 31–38. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10125/1/turistichno-rekreacijnij-potencial-regionu.pdf> (дата звернення: 05.11.2023).

34. Офіційний сайт глобальної системи бронювання Amadeus в Україні. URL: <https://amadeus.com/ru/%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%8> (дата звернення: 05.11.2023).

35. Офіційний сайт Об'єднаної спілки європейських футбольних асоціацій. URL: <http://ua.uefa.com> (дата звернення: 05.11.2023).

36. Офіційний сайт системи інтернет-бронювання Booking.com. URL: https://www.booking.com/index.html?label=bdot-Xj6xw3V4rwfY2di_v1aKggS410902425028%3Ap1%3Ata%3Ap1%3Ap22 (дата звернення: 06.11.2023).

37. Роїк О. Р., Недзведька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : економічні науки. Херсон*. 2022. Випуск 46. С. 11–15. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/roik3.htm (дата звернення: 06.11.2023).

38. Світлична, В. Ю. Туризм під час пандемії: стан та перспективи розвитку. *Електронний фаховий науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2020. № 49. С. 213–217. URL: <http://www.market->

infr.od.ua/uk/49-2020 (дата звернення: 07.11.2023).

39. Сливенко, В.А. Класичні та сучасні бізнес стратегії туристичних підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6705> (дата звернення: 07.11.2023).

40. Тури вихідного дня: переваги й недоліки турів вихідного дня. URL: <https://tourkaz&ka.com/perevahy&y&nedoliky&turiv&vykhidnoho&dnya/> (дата звернення: 07.11.2023).

41. Туризм майбутнього: виклики чи можливості. URL: <https://mind.ua/publications/20229524&turizm&majbutnogo&vikliki&chi&mozhlivosti> (дата звернення: 08.11.2023).

42. Уварова Г. Ш. Туризм як інструмент створення регіональних брендів. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. Київ : Університет «КРОК», 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1374> (дата звернення: 10.11.2023).

43. Управлінські рішення: сутність, класифікація, умови та процес прийняття. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management> (дата звернення: 10.11.2023).

44. Шелеметьєва Т. В., Трохимець О. І. Подієвий туризм як складник розвитку внутрішнього туризму в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. №6. С. 105–110. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/6_2021/20.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

45. Шелеметьєва Т. В., Трохимець О. І., Біленко М. О. Регіональна політика та оцінювання сталого розвитку туризму Запорізької області. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. №2. С. 51–58. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/2_2022/11.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

46. Шелеметьєва Т. В., Дуплій А. Д. Розвиток подієвого туризму як

складова регіональної політики Запорізької області. *Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 21–23 жовтня 2021 р. Львів : С. 70–75. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/3216/1/conrefence-tourism2021.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).

47. Шелеметьєва Т. В., Свириденко Ю. Фестивальний туризм як стратегічний напрям розвитку регіональної туристичної політики міста Запоріжжя. *Підприємництво та управління розвитком соціально-економічних систем*. 2023. № 1. С. 302–313. URL: <https://zp.edu.ua/emdses-journal> (дата звернення: 10.11.2023).

48. Шикіна, О. В. Шляхи розвитку ділового туризму в період пандемії [Електронний ресурс] / О. В. Шишкіна, Я. Є. Гончаренко, І. Ю. Ремігайло. URL: http://market&infr.od.ua/journals/2020/50_2020_ukr/37.pdf (дата звернення: 13.11.2023).

49. Allison A. Hiking Is The Perfect Sport Right Now: Here's What You Will Need. *Allison Olmsted Allison*. 2020. URL: <https://www.forbes.com/sites/allisonolms/2020/07/25/hiking-is-the-perfectsport-right-now-heres-what-you-will-need/?sh=5263177016ad> (дата звернення: 13.11.2023).

50. Department for Transport: Maritime Strategy 2050. 2019. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/872194/Maritime_2050_Report.pdf (дата звернення: 13.11.2023).

51. Foley N., Rhodes C. Tourism: statistics and policy. London: House of Commons Library, 2019. 27 p. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/3535/3555> (дата звернення: 14.11.2023).

52. International Air Transport Association, «Air Passenger Numbers to Recover in 2024», accessed 14 March 2022. URL: <https://www.iata.org/en/pressroom/2022-releases/2022-03-01-01/> (дата звернення: 14.11.2023).

53. Invesp The Importance of Same Day Delivery – Statistics and Trends, 11 April 2021. URL: <https://www.invespro.com/blog/same-day-delivery/> (дата звернення: 14.11.2023).

54. London Assembly, 2022. URL: https://www.londonlibdems.org.uk/london_assembly_spring_report_2022 (дата звернення: 14.11.2023).

55. ORR. Оцінки використання станцій 2020–2021. URL: <https://dataportal.orr.gov.uk/media/2024/station-usage-2020-21-statisticalrelease.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).

56. Overseas Travel and Tourism Results. URL: <https://www.ons.gov.uk/>. (дата звернення: 15.11.2023).

57. Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019> (дата звернення: 16.11.2023).

58. UNWTO World Tourism Barometer, 2019. URL: <https://www.eunwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometerrus.2019.17.1.1> (дата звернення: 17.11.2023)

59. World Tourism Organization UNWTO. URL: <http://www2.unwto.org/> (дата звернення: 17.11.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація фестивалів

Критерій	Види фестивалів
За цільовою функцією	— культурологічні; — спортивно-оздоровчі — спеціалізовані та інші.
За засобом пересування учасників фестивалю	— пішохідний; — кінний; — велосипедний; — автомобільний; — водний; — авіаційний.
За сезонністю	— зимовий; — літній; — міжсезонний.
За спеціалізованою організацією (програмою) фестивалю	— етнокультурні (етнографічні, національних культур, фольклорні, етномистецькі і т.п.); — мистецькі (естрадні, театральні, циркові, музичні, гумору та сатири); — гастрономічні (винні, кавові, чаєві, пивові, медові, вареникові, бринзові, баношові, ріпові тощо); — історичної реконструкції (рицарські турніри, теренові ігри, анімаційні ігри - "жива історія"); — музичні (джазу, класичної музики, фольк- і етномузики, автентичної музики, хорових колективів тощо); — професійні свята (вівчарів, ковалів, лісорубів, виноградарів, пасічників, рибалок, авіаторів, байкерів, кобзарів і лірників і т.п.); — спортивні (лижні, водні, спортивного туризму, із спортивного орієнтування, спелеотуризму, техніки туризму та екстремальних видів спорту тощо).
За віком та соціальним складом учасників	— дитячий; — юнацький; — молодіжний; — середнього та старшого віку; — сімейний; — родинний; — без вікового цензу (без обмежень); — неформальний та інші.

Продовження додатку А

За статусом фестивалю	— міжнародний; — національний (всеукраїнський); — регіональний; — місцевий (локальний).
За формами організації фестивалю	— фестиваль-ярмарок (фестиваль народних ремесел і промислів); — фестиваль-концерт; — фестиваль-змагання; — фестиваль-розвага; — фестивальмайстер-клас народних мистецтв; — фестиваль історичної реконструкції давньої культури; — фестиваль-видовище; — фестиваль-професійне свято; — фестиваль культури; — фестиваль-карнавал (парад); — комбінований фестиваль (охоплює програми декількох окремих фестивалів або заходів); — фестиваль-презентація та інші.

Додаток Б

Музичні фестивалі світу, які швидко розвиваються

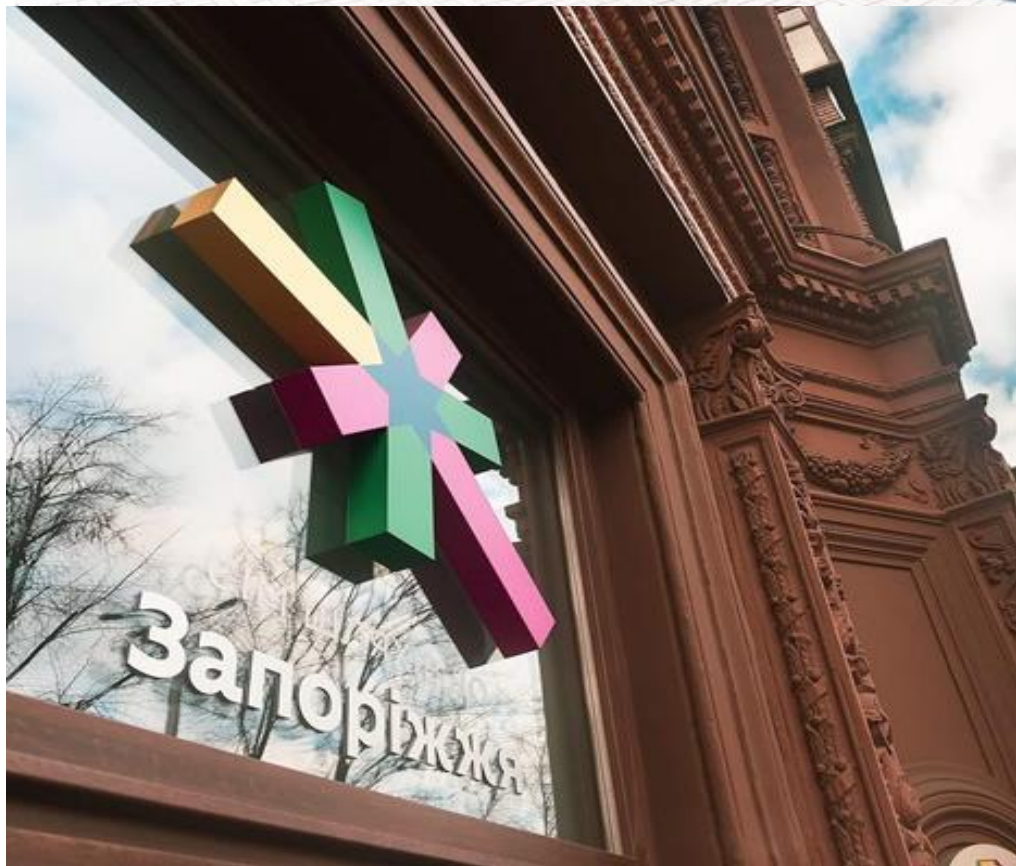
1	Amsterdam Dance Event		Amsterdam, Netherlands	EDM
2	New Orleans Jazz & Heritage Festival		New Orleans, Louisiana	Jazz
3	Glastonbury Festival		Pilton, Somerset	Various
4	Boomtown Fair		Matterley Estate, Winchester	Electronic
5	Green Man Festival		Brecon Beacons, Wales	Folk
6	South by Southwest		Austin, Texas	Various
7	Electric Daisy Carnival		Las Vegas, Nevada	EDM
8	Dour Festival		Dour, Belgium	Alternative Rock
9	Strawberries & Creem		Cambridge, Cambridgeshire	Hip-Hop
10	St Jerome's Laneway Festival		Australia	Indie
11	Sónar		Barcelona, Spain	Various
12	Melt! Festival		Gräfenhainichen, Germany	Electronic
13	Time Warp Festival		Mannheim, Germany	Techno
14	Awakenings		Spaarnwoude, Netherlands	Techno
15	Eurockéennes		Belfort, France	Rock
16	Roskilde Festival		Roskilde, Denmark	Rock
17	Lake of Stars Festival		Mangochi, Malawi	Various
18	Tomorrowland		Boom, Belgium	EDM
19	Magnetic Fields		Rajasthan, India	Electronic
20	Ultra Music Festival		Miami, Florida	EDM

Додаток В
Місто Запоріжжя

Додаток Г

Туристичний інформаційний центр міста Запоріжжя

Додаток Д
Айдентика міста Запоріжжя

Додаток Е
«Покрова на Хортиці»

«День Міста Запоріжжя», «Покровський ярмарок»

Додаток Ж

Фестиваль уличной еды «Пикник на радуге»

Додаток 3

Музичний фестиваль «Khortytsia Freedom»

Додаток И

Фестиваль атмосферної музики «Zaporizhzhia Jazzy»

Запорізький кінофестиваль «ZIFF»

Додаток К

«Кінний Театр «Запорізьки Козаки»

Додаток Л
«Холі-фест»

Конкурс-фестиваль «Акорди Хортиці»

Додаток М

«Дні гостинності у Запоріжжі 2020»

Фестиваль «Запорізька книжкова толока»

Додаток Н
Виставкові зали міста Запоріжжя

